

OMLADINA

GLASILO NARODNO
RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

IX. LETNIK.

UREJEVAL
I. H. Z.

40

37242 VIII F 2

VSEBINA.

CLANKI:

Ali naj napravijo slovenski filozofi izpit za laški učni jezik? Lavo Čermelj	42
Balkanski konflikt	128
Bistvo in pomen narodnosti s posebnim ozirom na Slovence in narodno radikalno strujo: Ivan Sajovic	119
Bodoča generacija	74
Epigonska dekadenca	33
Maske in profili:	
X. Walt Whitman: A. Ogris	13
XI. Paul Claudel: A. Ogris	44
XII. Jiří Karásek ze Lvovic: A. Ogris	81
XIII. Fedor Sologub: A. Ogris	122
XIV. Frank Wedekind: A. Ogris	
Naloga akademičnih izobraževalnih klubov v narodno radikalni struji. Ivan Sajovic	16
Narodni radikalizem in verski problem. A. Ogris	115
Naši dnevi	73
Nekaj bilance	113
O modernem vitalizmu. Hugh S. Elliot	125, 160
O pragmatizmu in pragmatizmih. Albin Ogris	3, 36
O teoriji in praksi. Dr. L. Brunčko	10
Panamski prekop in njegova bodočnost: dr. Richard Hennig, Berlin-Friedenau	47
Slovenska utopija: Dril	20, 54
Uvod v deveto leto	1
Zopet vprašanje?	145

SLOVENSKO DIJAŠTVO	21, 60, 96, 132
»Adrija«	21, 23, 60, 139, 169
»Balkan«	170
»Bodočnost«	171
IV. narodno radikalni shod	99, 132
IX. redni občni zbor »Prosvete«	135
II. slovenski večer v Pragi	23
In še enkrat več smotrenosti — J. R.	98
»Iliriji« v spominsko knjigo	97
Klub slovenskih tehnikov v Pragi	25, 61
»Kras«	97
Manjšinska razstava	60
Narodno-obrambna enketa	140
Na zemeljedelski visoki šoli	62
Obrambna razstava	137
Obrambni muzej	140
Obrambno delo klerikalnega dijaštva	140
Profesorski izpit. — J. R.	23
Promocije	25, 62, 97

Prostoročno risanje	98
»Prosveta«	60
»Sava«	99
»Slovenija«	22, 62, 96, 138, 139, 170
Slovenski sokolski krožek v Pragi	22
Statistika slovenskih tehnikov ob koncu I. semestra	24
Statistika praškega dijaštva	171
Stenografi	99
Še »Ilirija«	97
Število slovenskih tehnikov	62
»Tabor«	22, 25, 62, 140, 170
Tehniki	61

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK 62, 99

Dijaška počitniška zveza	64
Iz Maribora. — A. J.	62
Mariborski srednješolci	100
O tržaških srednjih šolah. — L.	99
Počitnice	64
Sestanek naprednih abiturientov	100
Smrt	62
Treba je čuti dva zvona	99
Zanim va preiskava	64

DIJAŠKO SOCIALNI VESTNIK 25, 100

Cvetlični dan	25
Podporno društvo v Pragi	25
Podporno društvo za slov. visokošolce in dijaštvo	100

SOLSTVO 107

Statistika	24, 171
Bedno gmotno stanje črnogorskega dijaštva v Belgradu	108
Idioma barbara	109
Izpremembe na tehnikih. — J. M.	107
Višje šolstvo v Črni gori	109
Srednja šola v Srbiji	27
Šolstvo in njega negovanje	29
Visoke šole	28

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST 26, 64, 102, 140

Abditus: Socialni problemi, —br.—	106
Anton Aškerc: Poslednji Celjan; Fr. Milčinski: Muhoborci; Milan Pugelj: Brez zarje — Joso Jurkovič	104
Anton Novačan: Naša vas; Engelbert Gangl: Beli rojaki; M. Arcibašev: Slike iz revolucije — Joso Jurkovič	64
Ivan Cankar: Lepa Vida — J. Jurkovič	26
Jaroslav Vrhlický — Joso Jurkovič	140
Napredna Misel	67
Odgovor. — Albin Ogris	142
Dr. K. Ozvald: Srednješolska vzgoja — L. G.	105
»Slovenski Ilustrovani Tednik«	102
Slovensko šolstvo na Koroškem v preteklem stoletju — J. M.	66
Trdina: Zprehod v Belo krajina — Joso Jurkovič	141
Upodabljaljoča umetnost — J. H. Z.	66
Pugelj Milan: Ura z angeli. — J. J.	172

OBRAMBNI VESTNIK	85
Časopis za obmejne kraje	87
Cez 2800 K	94
Institucija potovalnih učiteljev	89
Iz poročila o občnem zboru »Zveze slov. odvetnikov«	94
Kmet za kmeta	88
Naseljevanje nemških kmetov	91
O zaupnem posvetovanju delegatov pred skupščino C. M. D.	91
Poziv za prispevke obrambni razstavi	96
»Südmarka« in ljudske knjižnice — —bl.	92
»Südmarka« in obrtništvo	92
»Südmarkina« loterija	96
Svoji k svému a vždy dle pravdy	89
Ustanovitev pokrajinskih zvez	89
W. Tuckermann: Bedingt die deutschslavische Sprachgrenze eine kulturgeo- graphische Scheidung? — —ns—	83
Za šolstvo in splošno naobrazbo. — —bl.	94

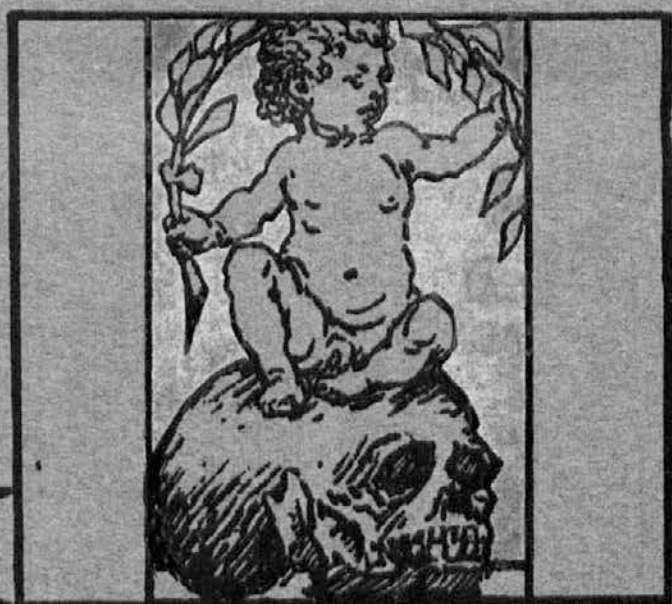
RAZNO 27, 68, 109, 143

Brez naslova	111
Brez potrebe	111
Cuvaj proti Pragi	144
Časopis za obmejne Slovence	144
»Deset let v Pragi« — S. Železnikar	69
Dijaške vžigalice ali nenavadna ljubezen do mladine	143
Difficile comoediam non scribere	173
Dokument rodoljuba	29
Dogodki na Dunaju	175
Iz uredništva in upravništva	144
Kanonenfutter?	111
Mitteilungen des Vereines »Südmark«	112
»Naši Zapiski«	68, 110
Odpadniki	30
»Omladinovski radikalizem«	143
»Politične tendence narodno radikalne struje«	174
Primer	112
Razglednice	112
Sestanek starejšin v Trstu dne 21. aprila	68
Simptom	111
»Slovenska utopija«	112
Smrt	68
Srednja šola v Srbiji	27
Šolstvo in njega negovanje	29
Visoke šole	28
V kranjskem odvetniškem imeniku	111
»Zora« — Saša Železnikar	109
Ženske slušateljice	28

PREGLED REVIJ 31, 72

OMIA DINA

IX

1
2

GLASILONAROD
NODADIKALNE
GADIJASTVA

VSEBINA 1. 2. ŠT. . 1. UVOD V DEVETO LETO. — 2. A. OGRIS: O PRAGMATIZMU IN PRAGMATIZMIH. — 3. Dr. BRUNČKO: TEORIJA IN PRAKSA. — 4. MASKE IN PROFILI, X: A. OGRIS: WALT WITHMAN. — 5. J. SAJOVIC: NALOGE AKADEMIČNIH IZOBRAŽEVALNIH KLUBOV. — 6. DRIL: SLOVENSKA UTOPIJA. — Statistika slovenskih tehnikov. — Akademski sokolski krožek v Pragi. — Cvelični dan. — Podporno društvo v Pragi. — Cankar: Lepa Vida. — Dokumenti. — Slovensko dijaštvo. — Dijaško socialni vestnik. — Književnost in umetnost. — Razno. — Pregled revij.

Poslali smo mnogim 1. št. IX. 1. »Omladine« na ogled in prosimo vse, ki se ne nameravajo na list naročiti, da ga vrnejo, sicer jih bomo smatrali za naročnike. Številki smo pridejali položnice in uljudno prosimo vse cenjeme somišljenike in somišljenice, da nam nakažejo minimalno naročnino, da bomo v stanu list redno in točno izdajati. List smo v tehničnem in vsebinskem oziru znatno izboljšali in upamo, da ga bo vsa napredna narodna javnost kot edino glasilo svobodomiselnega, protiklerikalnega akademičnega naraščaja z naročitvijo podpirala.

Vse upravištva in uredništva se tikajoče stvari je pošiljati na naslov:

„OMLADINA“, KRÁL. VINOHRADY, BRANDLOVA 34.

OMLADINA STANE LETNO 4 K, ZA UČITELJSTVO 3 K, ZA DIJAKE 2 K; POSAMEZNE ŠTEVILKE 50 VIN. — ODGOVORNO UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO JE NA KRÁL. VINOGRADIH. — VSI UREDNIŠKI PRISPEVKI IN UREDNIŠTVA SE TIKAJOČE STVARI NAJ SE POŠILJAJO NA NASLOV: »OMLADINA«, KRÁL. VINOHRADY, BRANDLOVA 34. — ODPRTE REKLAMACIJE Z OZNAČBO »REKLAMACIJA« SO POŠTNE PROSTE. — IZDAJA IN OBLASTVU ODGOVOREN JE A. OGRIS. — TISK. DR. E. GRÉGR A SYN. — PONATIS DOVOLJEN LE Z NAVEDBO VIRA.

UVOD V DEVETO LETO.

Omladina, ki je nastala zaeno z narodnoradikalno strujo, kot njen glasnik, je vzdržala že osem let, kljub vsem gmotnim in drugim neprijetnostim, ki so navadno smrt za dijaški list. Dosledno je razširjala nazore radikalne preporodne struje in ni skoro polja, da bi se struja potom svojega lista ne spustila nanj. Vsa mogoča vprašanja so se že v nji obravnavala, dijaška, socialna, obrambna, narodna, verska, šolska, kulturna, gospodarska. Bila je vedno verno zrcalo struje, katere glavni smoter je bil in je, privedi slovenski akademični naraščaj predvsem k delu za narodni blagor in njegovo kulturo. List je vzrastle popolnoma iz dijaštva samega in s tem je povedano vse, ako pridenemo, da je bila njegova vodilna misel izboljšanje razmer in to potom temeljite, narodno zavedne, strokovno in splošno izobražene generacije. Struja je popolnoma dijaška in v nobeni zvezi s kako politično stranko. Kdor se približuje in soglašja z njenimi temeljnimi točkami, ta je njen pospeševatelj. Radi tega ni moglo ostati brez gotovega vpliva vedenje prvih njenih pristašev, ko so končali z akademičnim življenjem, in se začeli udeleževati v jasnosti. Pokazale so se vse nesolidne strani, ki jih bo treba naslednikom utrditi in ojačiti. Kljub temu, da se je kulturni program struje sestavljal popolnoma od praktično neizurjenih akademikov in se je struja od prvega početka vrgla z vso vehemenco proti vsemu tedajnemu akademičnemu naraščaju in v zvezi s tem tudi na liberalno kakor klerikalno ozadje, na katero se je naraščaj naslanjal, se je držal polnih deset let in nudil in nudi vedno nova neobdelana polja ter vabi: delavcev, obdelovalcev potrebujem, temeljitih in zavestnih! Prvemu, skoro nepričakovanemu vspehu in priznanju, ki si ga je pridobila struja po svojem moškem nastopu je naravno moralo slediti ponosno zadoščenje, ki je dajalo celi organizaciji slavnostno lice, praznično razpoloženje in značaj samozavesti. Radi prevelike raztresenosti in slabega gmotnega položaja se vendar pristaši struje v javnosti niso tako uvedli, kakor bi bilo pričakovati. In morebiti lahko iščeno glavni motiv za to

tudi v premalo izšolanem obzorju in strokovni poglobitvi. Mnenja smo, da je priznanje te vrste popolnoma na mestu, kajti prva in najhvaležnejša zmožnost je presoja samega sebe in način odpomoči. Obračati moramo kritično oko najprvo sami na se, kar je sicer za mladino najtežavnejše, in na to na druge. Ako so protesti upravičeni, jih mora zdravo misleča javnost upoštevati in tak naraščaj popolnoma enostavno simpatično pozdravljati, kajti slabo znamenje je za merodajno javnost, ako se za svoje naslednike prav nič ne zanima. Omeniti moramo takoj, da je »Omladina« zaslužila veliko več pozornosti od strani slovenske javnosti, kakor se je to godilo in bi se mogel razvoj lista hitreje širiti. Karanje in pohvala, vse bi bilo le v vzpodbudo. Ne vemo ali naj bomo žalostni ali ponosni radi tega, eno pa je gotovo: na podlagi tega, kar se je po celem deceniju pokazalo kot zdravo in neizčrpljivo, bomo z idealnim navzdrušenjem delali naprej. Raztegnili bomo svoj delokrog in skušali potom strujinega glasila podajati nivo, na katerem se giblje radikaini naraščaj. Vsaka dobra, dosledna in smotrena stvar mora puščati brazdo za sabo, ki je pripravljena vzprejemati obetajoče plodonosno seme. Žila radikalne struje mora udarjati vedno prepričevalnejše; požrtvovalnost se mora neiztrebljivo uvesti v vseh njenih pristaših in potom trdne, uporne volje moramo vzgojiti v prospah naroda kulturno, prodirajočo falango, sestavljeno iz strokovno nabražanih, svetovno izobražanih in sebi kakor celoti odgovornih delavcev. Morebiti bo deveti letnik »Omladine« po zadnji številki zabilježeval nekak prehodni stadij k popolnosti, ki naj bi odgovarjal vsem duševnim potrebam modernega Evropejca, ki je naturen pripadnik poldrugmilijonskega naroda in katerega prva dolžnost mora biti, potom zavedanja se svojega rodu in njega kulturnosti, postati vreden sodrug evropskih in v teh predvsem slovanskih teženj. Na naših akademičnih društvih je, da store tozadevno kar največ le morejo, na slovenski javnosti pa, da podpira naša stremljenja.

Ker je zadnji čas, da se pričnemo intenzivno pečati z narodno-gospodarskim vprašanjem, bo prinesla »Omladina« letošnje leto vrstvo tozadevnihi referatov, ki naj služijo v vzpodbudljivo iniciativo in v upoštevavanje. »Maske in profili« bodo opozarjale na velike može in njih delo, ki jih mora poznati vsak moderni človek. Vse ostale referate bomo držali na solidni višini in posegli tu pa tam v tuja slovstva, ako bo primanjkovalo izvirnih. Zbirali bomo med najpomembnejšimi in utrjevali s tem »Omladini« kulturno informativni in kritični značaj na eni strani, na drugi pa premostrivali kulturne zadeve pri sebi in pri javnosti z najsigurnejšim merilom. Upeljali smo novo rubriko: Pregled revij, kjer so notirani najpomembnejši referati vseh svetovno priznanihi revij. S tem programom hočemo preiti z devetega letnika in na deseti, ki naj prične v svojem deceniju delo s pomlajeno, novo silo.

ALBIN OGRIS:

O PRAGMATIZMU IN PRAGMATIZMIH.

I.

L iteratura o pragmatizmu kljub njegovi novosti ni borna in vendar je zelo težko podati natančno sliko tega najnovejšega filozofskega gibanja, o katerem še ne moremo govoriti kot o samostojnem sistemu, tako nezaključen je še njegov obzor, tako neobdelan je njegov svetovni nazor. Pragmatizem veže genetično-kavzalna vez z najraznovrstnejšimi modernimi strujami, njegovo sorodstvo z drugimi sistemi je tako obsežno in zamotano, da se moramo že neglede na staro resnico, da je sodobnikom zelo težko pravično oceniti duševne sfere, v katerih živijo, omejiti na podajanje najvažnejših točk novega nauka. Res je, kritikov novi struji ne manjka, toda njih ugovori so navadno tako apodiktično enostranski in narekovani dostikrat od tako subjektivnih mentalnih dispozicij, da se mora laiku, navadnemu konsumentu filozofske literature včasih res zdeti, da se prepirajo modrijani le za oslovo senco. Zato so naslednje vrstice le informativnega značaja, že z ozirom na to, ker »Omladina« noče biti nikak strokovni list, temveč revija, seznanjajoča svoje čitatke in čitalce samo z najaktualnejšimi vprašanji sodobne kulture in časa.

Monizem je mrtev. To je prvo dejstvo, ki nam stopa pred oči, ko prestopimo prag v panteonu modroslovnih idej v sodobni Evropi. Njegov nekrolog je videl že ves svet. Bil je (rajnki monizem namreč), hipertropično enostaven, prematerialističen, umeteljno skonstruiran, nališpan filozofski mannequin, razstavljen za kratkovidnost polinteligentnih površnosti in zato je moral tako kmalu v mrtvašnico. Ne žalujmo za njim! Ako se ga oklepa še kje kakšen slovenski visokošolec, blagor mu, ako bode zveličan!

Drugi znak sodobne filozofije je brezmejna anarhija. Kolikor filozofov, toliko šol, toliko sistemov. Jasen pregled je že nekaj nemogočega. Mi moremo zaznamovati samo tendence, več ali manj sorodne si struje. Filozofski književni trg je postal tako obširen in nepregleden, mednarodni vplivi so tako komplicirani, razvojni tempo tako nagel, da novejšega filozofskega dela že ne more več izčrpati noben še tako rejen kompendij.

Tretji moment v najnovejši filozofiji pa je močna, rekel bi prevladujoča anti-intelektualistična, intuitivna, biološko-voluntaristična smer. Mi jo moramo smatrati kot reakcijo proti pretiranemu apriorističnemu sistemiziranju idealističnih neo-kantovcev, hegeliancev, fihteancev in monistov. Ona je obenem izraz danjšnjega praktičnega mišljenja, porojena iz kulturne prenasičenosti iz dobe fin de siècle, prehodna točka k novi idejni sintezi mislečega človeštva.

Sredi prejšnjega stoletja je žela Kantova filozofija v popravljeni izdaji lepe triumfe, ne toliko ker je hotela napraviti že odumirajočemu hegelianizmu konec, kakor iz vzroka, ker si je stavila zadačo, dati drzne zaključke tedaj se porajajočega materializma pod drobnogled kritike spoznanja. Ker se je pa držala

preveč negativne plati fenomenalizma in agnostičnega relativizma, je pozabila popolnoma na konstitutivno in vstvarjajočo silo prvotne Kantove etike, zadovoljila se je s kritiko in ni našla novih vidikov. Tedaj so poganjale v Nemčiji one neštete »Erkenntnistheorien«, ki so ostale vsled preabstraktne dogmatičnosti širšemu občinstvu devetkrat zapečateni knjiga. Berthelot daje njih umelejno dialektiko in Haecklov materialističen naturalizem v en koš, ker životarita oba od taistega skupnega predsodka, namreč, da obstoja neka »nujna in nadosebna resnica, vsiljujoča se čistemu človeškemu duhu in obstoječa sama od sebe, izven razmerja k individualnim živlenskimi potrebam.«

Monizem in racionalistični absolutizem sta se vzajemno podpirala in popolnjevala. Iskala sta neko edino snov, edino podstavo, na katero bi se dalo reducirati vse življenje in ves svet. Spencer in Haeckel sta ga dognala do skrajne rigorozne enostavnosti. Bitje je eno, nekaj povsem materialnega, iz česar izvirajo vse individualne partikularnosti po nekih izključno fizičnih modifikacijah. Po njih izvorihi toraj med njimi ne more biti razlike. Med modernim človekom in primitivno enoživko obstoja samo kvantitativna razlika. Taisto je hotel racionalizem spraviti vse na taisti števniki. Eden ga je imenoval »absolutnost«, drugi »jaz«, tretji »voljo do življenja«, četrti »podzavednost« itd.; vsi ti idoli pa so bile absolutne, večne resnice, veljavne za vse čase in vse kraje. Racionalistični anahoretje so videli vso živlensko prostost le sub specie aeternitatis, njih logične kategorije so bile zasanjane v kozmičnih meglah, vedno enake in buddhistno istovetne in saecula saeculorum.

V takih odnošajih je rastlo v tej meri, kakor so izgubljale oficialne cerkve na vernikih in kakor je stopala splošna naobraženost, vsestransko zanimanje za modroslovje, v najširših vrstah ne le znanstvenikov temveč vsega razumnštva v ožjem pomenu. Strokovnjaki-nefilozofi so jeli spekulirati na lastno roko ter iskati zadnje idejne podstave za svoje iznajdbe. Demokratična misel je prodrila v najutrajenejšo bastiljo samozadovoljne megalomanije, pometla z vsemi apriorističnimi usodami absolutnih idej in namah se je porodila modroslovna renesanca. Demokratizem je prinesel v filozofske doktrine sevede tudi dosti svoje prirojene površnosti, ampak celotno mislim, da preseza občna korist napravljeno škodo. Kakor se moremo veseliti demokratičnega duha v filozofskem razmotrivanju, ne smemo vendar prezreti, da nosi po svojem izvoru tudi on kal absolutistične nagnjenosti v sebi, da teži on ravnotako po pretirani enostavnosti v svetovnem in živlenskem nazoru. Po stremljenju nam je pa sicer več ali manj vsem v kosteh in ne moremo se ga iznebiti, kakor sence ne. Ker se mora izkazati naposled vsaka rešitev za zagrešeno in nepopolno, je to stremljenje eden prvih činiteljev filozofske kulture in občnega napredka sploh.

II.

S tem se je postavilo tudi vse filozofsko razmotrivanje na realnejšo podlago. Nadčasovne aksiome so zamenjala relativistične in utilitaristične ocenitve, absolutno istovetnost Plato-Kantovih »čistih« idej človeški postulat. Kot najradikalnejši zaključek tega novega biološkega in radikalnega empirizma

se je razvil tekom zadnjih dveh desetletij t. zv. pragmatizem, ali kakor ga imenuje drugi glavni njegov angleški zastopnik, F. C. S. Schiller, humanizem.

Kot neposredno izhodna točka pragmatizma se javlja glasoviti članek Ch. Pierce-ov v amerikanskem »Popular Science Monthly« pros. 1878: »How to make our ideas clear«, (Kako naj razjasnimo naše ideje) in ki je izšel skoraj istočasno v tudi v Ribotovi »Revue philosophique« 1878—9). V njem nahajamo v nedoločnih obrisih že glavnejše programatične ideje, namreč poudarjanje voluntarističnega momenta v našem mišljenskem procesu in smotrenosti vsega duševnega življenja. Trajalo pa je celo desetletje predno so dobile te novotarije znanstvenejšo podlago, da so se upale s pravim imenom pred svetovno občinstvo. Tedaj pa se je začela v angleških in francoskih strokovnih filozofskih listih še sedaj trajajoča ostra polemika med nacionalističnimi neohegelijanci, kakor jo predstavljajo v angleškem svetu predvsem Bradley, Green in Royce na eni strani, in James-om, Schiller-jem in Dewey-em na drugi strani. Nemci »das Volk der Denker« pri tem niso bili prav nič udeleženi, le v Italiji se je postavila nova struja v reviji »Leonardo« organ kjer je pritirala z glavnim svojim pragmatističnim zastopnikom Pappinijem, novi nauk v svoji laški vervi do karikaturne enostranosti. L. 1894 izda William James, profesor na Harvardski univerzi v Chicago svojo »The Will to Believe« (Volja do vere), 1902 »The Varieties of Religious Experience«, v istem letu obelodani F. C. S. Schiller, profesor na Oxfordski univerzi, svoje »Axioms as Postulates«, l. 1903 izidejo ameriškega logika John Dewey-ja »Studies in Logical Theory« in Schillerjev »Humanism«, l. 1907 pa Jamesov »Pragmatism« in nova šola je ustanovljena, razkričana in slavljena obenem od vsega filozofskega sveta.

Pragmatizem se je razvil ob zavestnem in nezavestnem vplivu raznih antiintelektualističnih struj polagoma iz James-ove nove psihologije in Dewey-Schillerjeve kritige logike. On ni v taki meri kak nov filozofski sistem kakor znanstvena metoda »A new name for some old ways of thinking«, novo ime za neke stare mišlenske načine, kakor ga imenuje njegov duševni oče, James sam. Jamesova psihologija stoji v najodličnejšem odporu proti asosiačni teoriji dozdajne, v znanstvenem svetu prevladujoče oficialne psihologije. Dočim je registrovala poslednja duševne pojave po apriorističnih, laži-eksperimentalnih načelih, hodila roko v roki s fiziologijo, živela od psiho- fizičnega paralelizma in računala zgolj z eksperimenti, se približuje James znatno neo-spiritualizmu in bergsonizmu, vpliv katerega pripoznava avtor sam. Medtem ko so se zadovoljevali asociacionisti z neumornim preresetavanjem »čistega« spoznavanja, je uveljavil in podčrtal W. James predvsem važno vlogo volje in povzročil takim potom popolen preobrat. Spoznavanje ni samo mehanično skupljanje občutkov in zaznav, ona je vzročno, teleološko stremljenje, izbirajoče iskanje življenjskim pogojem prikladnih resnic in idej. Naša duševna zavestnost ni kup nagromadenih spoznanj, ločenih duševnih atomov, ki se kombinirajo po železnih zakonih, ona je aktivna zmožnost, ki je vedno na poti za novimi cilji. (Fighter for ends.) Mozeg, s katerim se je doslej eksperimentiralo kot z zadnjo instanco duševnega življenja, je samo orodje in z njegovo pomočjo nikakor ne moremo

razjasniti smotrenosti duševnih funkcij. Kar izbira med smermi najprikladnejšega razvoja najindividualnejšo pot med stoterimi indiferentnimi, to je celoskupna naša zavestnost ne pa kak njen oddelek. Druga lastnost naše zavestnosti je njeno edinstvo ali edinstvo in to jo loči od mnogoštevilnosti in mnogoobraznosti fizičnih pojavov, t. zv. Mind-stuff-a, kakor ironično imenuje James oni neopredeljeni, iz duševnih prvin ali atomov sestavljeni material, s katerim operirajo psiho-fiziologi¹⁾. Naša duševna stanja niso sestavljena iz manjših, časovno in prostorno razdeljenih momentov, kakor to trdi evolutna hipoteza, ta mind-dust se ne nakopiči polagoma po Spencer-Millovi zahtevi, temveč ta duševnost je prirojena zmožnost, neki »Oberton«, ozadje, na katerem se impresionistično odbijajo vsi naši občutki. Ako hoče biti evolutna teorija že dosledna, mora pripoznati, da je podana zavestnost od prvega začetka in da se istoveti z atomičnim gibanjem in materialistično mehaniko, kar je pa največji nesmisel, kakor je nesmiselna tudi Spencerjeva trditev, da obstoja sicer neki prvotni zavestni element, ki se pa razvija potom raznih kombinacij samega sebe, ter da obstoja vsak občutek iz števila raznih istorodnih občutkov in se razlikuje od drugega le po drugačni sestavi. Kot protivnik te teorije zastopa W. James mnenje, da se zbirajo prvotni miki v živčnem sestavu in ostanejo tam, ako ne dospo do neke intenzivne višine neopaženi, kjer tvorijo potem ono subliminalno pod- ali nezavestnost, genetičen center intuitivnega spoznanja in verskega čuvstvovanja. Kopičenje se vrši toraj v živčnem sestavu ne pa v zavestnosti in zato tudi ne moremo govoriti o psihičnih prvinah zavestnosti. Tudi samosestavljanje psihičnih prvin je brez kateregakoli sredstva logično nesprejemljiva hipoteza. Da skombinirata po asociačni teoriji ideja a in ideja b v naši zavestnosti idejo (a + b) ali a in b, nikakor ne odgovarja istini. Mi imamo samostojni predstavi o idejah a in b. Logično je asociačna zveza nemogoča, ideje obstojajo same zase, toda one delujejo na tretji medij — na dušo in v tej nahajamo sestavljeno idejo. Ampak ta sestavljena ideja je novo psihično dejstvo, h kateremu prvotne ideje niso v razmerju integralnih delov, temveč kauzalnosti.²⁾

Ta razmotrivanja dajejo Jamesu tudi povod za preiskavo ne-ali podzavestnih sfer naše duševnosti, ki jih on pripozna kot take, čeprav jih skuša reducirati na zavestnost nižje vrste. Da odklanja W. James načelno enostranski psihofizični paralelizem, je samoumevno, kajti sreda, kjer se združijo mozgovni procesi v enotno sintezo, je duša, ki je edinstvena in samobitna. S tem je obnovil W. James poskus združiti ali približati spiritualizem s konsekventnim empirizmom, »Psihologija je prirodna veda, t. j. duša, katero proučuje psiholog e duša določenega posameznika, vsebujoča opredeljen del realnega prostora in realnega časa.³⁾ Z navedenimi Jamesovimi idejami je v najožji zvezi pojem duševnega toka (the stream of thought). Asociačna psihologija je stavila občutke drugi poleg drugega, jih sestavljala mehanično v enoto in jih

¹⁾ W. James: »The principles of Psychology« str. 145.

²⁾ W. J.: »Principles of Psychology«, str. 161.

³⁾ W. J.: »Principles« str. 183.

zopet razmetavala v razne druge kombinacije, oni so bili sploh edini in prvi material, s katerim se je eksperimentiralo. Po Jamesu pa moramo začeti s samim dejstvom psihičnega življenja, ki je nerazdeljivo, celotno, vrsta duševnih stanj pretvarjajočih se nevidno in neopaženo drug v drugega,¹⁾ neumoren proces, ki se ne da natanko opredeliti. Kot glavne znake psihičnega procesa moramo smatrati:

1. Vsako zavestno stanje stremi za tem, da postane del osebne zavestnosti.
2. V vsaki osebni zavestnosti se menjajo stanja neprenehoma.
3. Vsaka osebna zavestnost kaže očitvidno kontinuiteto.
4. Zavestnost je po svojih interesih selektivna.

Osnovna nota Jamesove psihologije pa je, in to je tudi izhodna točka njegovega pragmatističnega sestava, neprestano naglašanje voluntarističnega značaja našega psihičnega življenja. Selektivna tendenca v delovanju naše duševnosti nam podaja iz realnega sveta samo one zaznave in spoznanja, ki izkazujejo poleg biološke utilitarnosti, vse drugo pa ostane ali neopaženo ali se odkloni. Zato W. James ni samo velik novotarec v psihologiji, ampak tudi v logiki. Po njegovem mnenju logično mišljenje ni mehaničen proces, ni pojav *sui generis*, temveč je v genitični in teleološki zvezi z emotivno platjo človeške psihike. Vsaka misel nosi v sebi cilj, ki pomeni zadovoljenje človeških potreb. Pragmatistična logika zanika razmerje človeške misli do katerikoli nadčloveških idejno-deduciranih svetov in naj so še tako idealni in popolni. Logika je hčerka psihologije, orodje smotrenosti in kontrole človeškega mišljenja in nič več. Ona je dete človeških nagonov, čuvstev, želja in ciljev in ako je hotela postati specialna stroka, je to njena najhujša zmeta. »Logika je predpogoj, mislim, ravno zato, ker podaja norme našega istinitega mišljenja, mišljenska dejstva, in če je vse mišljenje, naj si bo že dobro, slabo ali indiferentno povzročeno po interesih, mora postati interes *ipso facto* činitelj v logični analizi misli.«²⁾ Vsa logika sloni na psihološki podstavi in njeni zakoni, morda vsi njeni zakoni niso drugega ko navadne aproksimacije.³⁾ Osnovne logične funkcije so psihološki procesi in nimajo opraviti ničesar s »čisto mislijo«, one so zahtevajoče operacije, ki nas uverjajo, zanašajoč se na izkušnje, o verjetnosti, veljavnosti, nezmotljivosti svojih zaključkov, ali stroge logične neobhodnosti ni, mi imamo le postulate. Pragmatistična metoda protestuje proti vsem iz kateregasibodi idejnega nadsveta nam oktroirane aksiome in zavrača vsako apriorno spekulacijo. Naša sodba je pravilna, ako nas vodi na pravo pot in nam podaja sredstva za naš biološki napredek.

S tem je dospela pragmatistična teorija do svoje kardinalne točke, do najvažnejšega epistemološkega problema, do spoznanja in definicije resnice. Pragmatična definicija resnice in njenega spoznanja oziroma postanka je vzburla v kratkem ves filozofski in nefilozofski svet, podala novejšemu raziskavanju čisto novo lice ter postavila to vprašanje v sredo vseh diskusij. Karakteri-

¹⁾ W. James: »Principles« str. 224.

²⁾ Schiller: »Humanism« str. 32.

³⁾ W. James: »Pragmatisme« str. 66.

stikon te amerikansko-angleške filozofije je v tem pogledu, kakor to tudi ni drugače pričakovati, ako nacionalna zabarvenost filozofskih sistemov še ni prazen zvok, utilitarnost in empirična praktičnost.

Da vekovečnih resnic ne poznamo, je nujni zaključek James-Schillerjeve logike in psihologije. Medtem ko je po racionalističnih načelih resnica kopija ji odgovarjajoče realnosti, objektivna, neobhodna, večna, i. t. d., pragmatist o resnici v ednimi sploh ne govori. Zanj obstojajo samo resnice, ki imajo tudi čisto drugačno vlogo in pomen, ki ga jim daje njih postanek. Predvsem niso one nič stalnega, one so orodje v doseg zaželenih ciljev. Praktična vrednost, idej pohaja iz praktične važnosti njihovega objekta¹⁾, one so dobre in resnične v kolikor nam služijo.²⁾ Naše ideje, ki tvorijo del naše izkušnje in ne pomenijo izven nje ničesar, so resnične v tej meri, kakor nam pomorejo, da pridemo na nas zadovoljujoč način v zvezo z drugimi partijami naše izkušnje in jih zenačimo.³⁾

Čisti intelekt je logična fikcija, v istini vodijo naše spoznavanje pri vsakem koraku naši subjektivni interesi in nagnjenja, naše želje, naše potrebe in ambicije. Oni so gonilne sile našega intelektualnega življenja.⁴⁾ Zato je za pragmatista največje važnosti, da dožene, kako pridemo mi do idej in t. zv. resnic in on jih proglašuje kategorično vse za postulate in sicer tudi apriorne ideje. Resnica ni produkt našega logičnega mišljenja, niti od večnosti do večnosti veljavna, ona je v vednem postanku in pomenja pravzaprav le verifikacijo ali verifikabiliteto naših mislij. Ona toraj ne more biti gotova, dognana stvar, ona je »plastična« t. j. mi delujemo na njeno kvaliteto, naše ideje so resnične le v tem slučaju, ako se dajo prilagoditi splošni naši empirični mentalnosti.

Ona toraj ni nikdar v vsem svojem veličanstvu se porodivša Pallas Atena; naše misli imajo pravico do obstanka ako jih moremo uveljaviti, utrditi potrditi, when they work, napačne pa, ako tega ne moremo. (Pr. 185⁵⁾. Take in enake so vse pragmatistične definicije. Njih signatura ni natančno določanje in izbiranje terminov, one se bližajo opisu postanka ideje in resnice, tako da igra ontologija tozadevno zelo podrejeno vlogo. Pragmatist govori vedno o »making« ali »becoming of truth« resnica se vstvari, njenega početka ni iskati v njenem razmerju do logike, ona je odvisna edino od efekta »the truth of an idea is constituted by its working.« Resnice *ne najdemo*, mi jo *iznajdemo* Schiller razločuje med resnico kot zahtevo (claim) in kot verifikacijo (validity) in pusti veljati kot garancijo samo njene praktične, človeku prospesne posledice. Resnica je en *dogodek*, ki doleti kakšno idejo, t. j. poslednja *postane* resnična, dejstva ji podajo pečat resničnosti, (Pr. 185⁶⁾ ona ni statična po racionalističnem sistemu. Ona si pribori svojo resničnost z uma s svojim učinkom, z delom, ki obstoja v tem, da se uresniči sama in cilj, ki je njena verifikacija. Ona

¹⁾ W. James: Pragmatisme 187.

²⁾ » » » 82.

³⁾ » » » 67.

⁴⁾ Schiller: Humanism 10.

⁵⁾ W. James: Pragmatisme 185.

⁶⁾ » » » »

velja, ako so ji to delo posreči. (Pr. 185.¹⁾ Ona je toraj popolnoma instrumentalnega značaja in se uveljavi samo pod tem pogojem.

S pomenom resnice se menja seveda tudi pomen realnosti. Ideja odgovarja realnosti, ako nas vodi ali direktno k njej ali v njeno okrožje, ako nas ž njo dejanski zbliža, tako da nam je mogoče nanjo delovati, jo pretvorjati v naše namene in naj bo to že na intelektualnem ali praktičnem poprišču²⁾ (Pr. 195.) Za pragmatista niso zunanji objekti prva realnost, temveč dejstvo nepretrganega toka naših občutkov in relacije med posameznimi deli tega toka, v tretji vrsti pridejo še le v poštev že prej pridobljene resnice. Realnost obstoja, njena eksistenca je od nas neodvisna, ampak to kar ona je, to je odvisno edino od nas, ker se ravna po naših interesih, pojmovati jo na naš individualni način. Zato tudi ona ni nič stalnega. Dočim je dana realnost za racionalista popolnoma gotova, dokončena za vse veke, se nahaja za pragmatista v vednem postanku, prerajanju in menju svojo fizijognomijo neprenehoma (Pr. 233³⁾. Kaj da je realnost »sama ob sebi« je pragmatistu 9. briga, zanj obstoja le vprašanje, kaj je realnost za človeške zahteve in cilje (Sch. 10⁴⁾. Realno pomeni realno za katere namene, za katere cilje, za kakšno korist? (Sch. 10/11⁵⁾. Odgovor pa se ravna vedno po onem, ki stavlja vprašanje. Saj je sploh nemogoče primerjati idejo z realnostjo, kako hočemo potem vedeti po racionalističnem receptu, če ji odgovarja ali ne. Realnost in Ideja se ne dasta ločiti in zato je tudi teorija o njeni odnosnosti temeljito zavožena. Izven naše misli ni realnosti in če bi bila, bi je nikdar ne mogli zaznati. (Sch. 46⁶⁾. Mi sami smo stvarniki realnosti, (the makers of reality), ona je v postanku (becommig), izven vsake transcendentnosti, stopa po svoji intenzivnosti, ona je postulat, pluralna, kratko, njena determinanta je človeški blagor kakor za resnico. Zato ravnatako ne moremo govoriti o realnosti predno ne zvemo, kako pridemo do njenega spoznanja. In tukaj postopa pragmatistična metoda ravno tako, kakor glede resnice.

Iz tega in drugih vzrokov mora pasti tudi racionalistna ideja univerzalne svetovne enotnosti. Problem o »enem« in »raznovrstnem« je ena glavnih točk te nove filozofije. Navadno smatramo filozofijo za nauk, ki nam hoče predočiti svet v lahkopregledni, logični enotnosti, ne da bi se brigali veliko za posamezne dele, iz katerih obstoji velika univerzalna enota. Empiričnemu pragmatizmu ta idejna celoskupnost ne imponira bogvekakako, njegovo zanimanje velja partikularnim pojavom. Njegova metoda mu šepne takoj vprašanje; kakšna je ta logična enotnost, kakšno praktično vrednost ima za nas? Zanj obstoja enotnost in edinost le v medsebojnem vplivanju in stiku posameznih delov, čez te meje pa je ona brez pomena, da, izven teh mej enotnosti sploh ni. (Dalje prihodnjič).

¹⁾ W. James: Pragmatisme str. 185.

²⁾ W. J.: Pragmatisme str. 195.

³⁾ W. J.: Pragmatisme 233.

⁴⁾ Schiller: Humanism 10.

⁵⁾ Schiller: Humanism IV./II.

⁶⁾ Schiller: Humanism 46.

DR. L. BRUNČKO:

O TEORIJ IN PRAKSI.

Nobena teorija ni tako dovršena, da bi ne potrebovala pojasnila in noben program ni tako temeljito in vsestransko izdelan, da bi se pri njegovom izvajanju ne naletelo na sporne točke. Ko se je sestavljal nar. radikalni program, zlasti na shodu v Trstu, se iz naravnih vzrokov ni moglo iti vsem za naše reformno gibanje aktualnim vprašanjem na dno, ampak so se postavila po večini le splošna načela, v okvirju katerih se je imel vršiti nadaljni idejni razvoj in praktični nastop naše struje. V političnem oziru se je postavilo načelo, da stoj dijak in dijaška struja izven strank, ker je le na ta način mogoča hladna, nepristranska presoja obstoječih političnih strank in smeri z ozirom na njih program in javno delovanje.

Po končanih dijaških letih nismo branili nikomur vstopa v to ali ono politično stranko, ako je le po svoji tendenci odgovarjala našemu kulturnemu programu. Klerikalna stranka je bila torej, kar je samo po sebi umevno, kot diametralno nasprotna politična in kulturna smer izključena; nipa bila izključena socialno-demokratska stranka.

Da nam je jugoslovanska soc. demokracija ob našem prvem shodu v Trstu, kakor pravi M. Rostohar, oficialno napovedela boj, za to se danes nihče ne zmeni več, in M. Rostohar je gotovo že sam uverjen, da s takimi argumenti ne omami nikogar, ker se je spustil v principialno razpravo.

M. Rostohar trdi,¹⁾ da narodni radikalec ne more biti socialni demokrat, pač pa da je lahko prijatelj in voditelj slovenskega delavstva. Prepričan sem, da je o tej stvari temeljito razmišljeval in da nam kmalu predloži načrt tega »prijateljstva in voditeljstva«, ako noče, da se tozadevne njegove besede smatrajo za navadno besedo.

Svoja izvajanja opira M. Rostohar izključno na oficialen program socialne demokracije, medtem ko sem se jaz naslanjal po večini na njeno prakso, primerno upoštevaloč seveda tudi njen program. Za Rostoharja je na stranki edino njen program merodajen in tega se drži, praksa stranke pa je za njega quantité negligible, preko katere gre ravnodušno na dnevni red.

To pa je napačno: program je mrtva črka in s samim programom n. pr. ne bo socialna demokracija nikdar sveta na glavo postavila, ako njenemu programu ne bo odgovarjala tudi njena praksa. In da je praksa socialne demokracije danes najmanj revolucionarna, o tem tudi M. Rostohar med vrsticami molče govori. Naj M. Rostohar tisočkrat z ozirom na socialno-demokratski program konstatira, da socialna demokracija ne priznava ne razredne države, ne današnjega družabnega reda in da je ravno proti tem stvarim v prvi vrsti naperjen njen boj, vsak, kdor zasleduje dnevno politiko pri nas in drugod, mu bo odgovoril z ozirom na dejstva, da v praksi tega ni videti. M. Rostohar to sam priznava, pa ker si ne ve drugače pomagati,

¹⁾ Glej Omladino I. 8 št. 7—8.

o praksi socialne demokracije raje — molči, ali pa si privošči k večjemu izgovor, da se Bissolati in Jaures n. pr. s pojmom revolucionizma — igrata.¹⁾

Sicer pa M. Rostohar niti z viri, iz katerih je črpal, ni imel posebne sreče. Med drugim namreč citira doslovno: »Oviranje izdelovanja, ki ga izvršujejo posamezniki, stori poedinsko last vedno nepotrebnejšo in škodlivejšo, zaeno s tem pa se ustvarjajo nujni duševni in gmotni pogoji za nove reforme²⁾ družvene produkcije na podlagi družbene lasti. Obenem se proletariati zaveda, da mora ta razvoj podpirati in pospeševati, da mora biti tu cilj: prevod delavnih sredstev v družbeno last, in da je sredstvo v njegovem boju za osvobojenje delavskega razreda pridobivanje politične moči. Nositelj tega nujnega razvoja mora biti le razredno zaveden k razrednemu boju organiziran proletariati.«³⁾

Kakor je iz navedenega razvidno, stremi soc. demokracija za novimi reformami družvene produkcije in nalaga proletariatu, podpirati in pospeševati razvoj, ki ga bodo povzročile te reforme. Ali torej zagovarja revolucijsko načelo? In kako je mogel M. Rostohar na podlagi tega programa trditi, da socialna demokracija ne more (sic!) delovati na izpopolnjevanje sedajne družbe? Kaj reforme niso izpopolnjevanje?

Za tako interpretacijo programa prepuščam odgovornost Rostoharju in se na prakso sporne stranke niti ne maram sklicevati.

Glede razrednega boja trdi M. Rostohar, da smo si v tej točki s socialno demokracijo naravnost v diametralnem nasprotju, ne da bi se mu zdelo vredno, to trditve tudi nekoliko z dokazi podpreti. Zato se tudi jaz omejim na to, da opozarjam na svoja tozadevna izvajanja.⁴⁾

Kar se tiče historičnega materializma, povdarja M. Rostohar, da je za njega huda zmeta, pristavlja pa takoj, da se da za historični materializem navesti ravno toliko dokazov kakor proti njemu. S tem je Rostohar nehote priznal, da je vsak nazor o pravilnosti ali nepravilnosti materialistične zgodovinske teorije individualnega značaja. In vendar trdi takoj nato apodiktično: »Narodni radikalizem se ni nikoli naslanjal na historičen materializem in se tudi ne bo, dokler bo obstajal kot struja z jasnimi doslednimi življenjskim nazorom!«⁵⁾

Struja, ki zagovarja samo idealistično naziranje na socialno zgodovino in ki povdarja zgolj kulturni moment v življenju človeka, naroda in sploh socialne družbe, je ravnotako enostranska, kakor struja, kateri je materialni interes vse. Kakor se je Marx zmotil, ko je hotel edino iz ekonomičnega vidika razlagati zgodovino človeške družbe, tako se motijo tudi tisti, ki mislijo, da je edino idealizem gonilna in tvorbeni sila v socialnem razvoju človeštva. I eno i drugo je ekstrem in če Rostohar na eni strani obsoja Marxov histo-

¹⁾ I. c. str. 150.

²⁾ podčrtal jaz.

³⁾ I. c. str. 149.

⁴⁾ Glej »Omladino« l. 8. št. 3 in 5-6!

⁵⁾ Gl. »Omladino« l. 8 št. 7-8 str. 151.

rični materializem kot zmoto, na drugi strani pa med vrstami trdi, da smo in moramo biti narodni radikali pristaši historičnega idealizma, je nedosleden.

Tudi socialna demokracija je izprevidela, da z izključnim povdarjanjem, gospodarskega načela še ni zadostila psihologiji svojih mas. Zato pa tudi, kakor sem že omenil,¹⁾ praktično vedno bolj naglašuje duševno stran socializma: idealizem; pa tudi teoretično so se njeni voditelji povzpeli že tako visoko, da priznavajo nezadostnost in enostranost Marxovega materializma, Modráček, duševni vodja češko-slovanske socialne demokracije, izrecno pravi²⁾: »Dejstvo je, da sta Marx in Engels negospodarske sile razvoja in njegove negospodarske pogoje silno podcenjevala ali na nje celó pozabljala«, tako n. pr. vedo. »Ne dá se utajiti, da je gospodarski sestav ali proizvodnja in izmenjava za razumevanje družabnih pojavov preozka podlaga... Baš narodnostni boji današnje dobe se morajo razlagati ne samo z gospodarskimi razmerami, temveč še na kak drug način, kajti sicer bi to ne bili narodnostni. In verski boji v srednjem veku bi ne bili verski, ko bi v njih versko naziranje ne igralo veliko ulogo«.

Tako Modráček, ki je seveda revizionist; da pa M. Rostohar ne bo prišel spet s tako pavšalno trditvijo, da citiram samo »duševno svobodne« socialiste, ga opozarjem na članek pravovernega marxista H. Cunowa v »Neue Zeit« z dne 6. januarja 1910.

Za objektivnega opazovalca ni Marxov historični materializem nič drugega kot enostranska reakcija na enostranski, izključni idealizem, ki ga je pred njem učila Hegelcva³⁾ šola. Oba, Hegel in Marx, sta prestrelila, naša naloga pa je, sadove njune genialnosti ne samo teoretično spoznavati, temveč tudi praktično uveljavljati. Pri vsem svojem idealizmu ne smemo zgubiti realnih tal pod nogami.

Prehajam k Rostoharjevi filipiki proti mojemu narodnostnemu stališču.

V tem delu svoje razprave Rostohar spet nekaj konstatira, in sicer: da jaz zavračam fundamentalno točko nar. radikalnega programa, s katero stoji in pade temelj narodnega radikalizma.

Kako jaz naziram narodnosti, pokazal sem v svojih člankih v »Omladini« l. 8 št. 1 in 5-6 ter drugod ter se mi za to ne zdi potrebno, o tej stvari se razširjevati. Kje sem jaz kdaj izpodbijal naše narodnostno načelo? Ali sta Rostoharju pojma komentirati in izpodbijati identična?

Iz vsega, kar je Rostohar navedel v »obrambo« našega narodnostnega programa, je razvidno, da se najini tozavedni nazori skoro dočista krijejo, Tudi jaz hočem z narodnostjo oziroma narodnim čutom kulturno vzgajati posameznika in ne barbarizirati,⁴⁾ radi npravnosti in demokratizma odklanjam vsak narodni šovinizem, ki zahteva narodni boj zaradi njega samega⁵⁾, tudi jaz želim »vzgojiti slovenskega človeka tako, da bo, vprašan za svoj nacio-

¹⁾ Glej. »Omladino« l. 8 št. 3!

²⁾ Fr. Modráček: Marxův názor na dějiny a socialism str. 110 in 119.

³⁾ Hegel: Über die Philosophie der Geschichte.

⁴⁾ Oml. l. 8 št. 1 str. 9.

⁵⁾ l. c.

nale, lahko z zadoščenjem rekel: najpoprej sem Slovenec, potem liberallec, agrarac itd.«¹⁾, tudi meni je interes na procvitu naroda predvsem čustven in materialni interes igra le podrejeno ulogo²⁾! In vendar se je Rostohar osokolil do trditve, da jaz fundamentalno točko našega programa: narodnostno načelo izpodbijam!

Nadalje pravi Rostohar, da sem se s svojo prakar excerptando navedeno determinacijo našega narodnostnega načela, ki je torej pravilna, našel s socialnodemokratskim internacionalizmom: dve strani na to pa konstatuje fundamentalno razliko med narodno-radikalnim naziranjem o narodu in onim socialne demokracije. Tableau!

Da bo pa M. Rostohar moja izvanja o narodnosti razumel, mu hočem pomagati. Točka o narodnostnem načelu v našem programu³⁾ v svoji absolutnosti, tako, kakor se glasi, ni »tako jasno določena, da bi bila vsaka dvoumnost izključena«, kakor trdi Rostohar. Da jo on pravilno razume, mu že verjamem; toda prepričan je lahko, da je ne razlagajo vsi samo na ta način kakor on. Naš narodnostni program potrebuje komentarja in zato sem ga komentiral.

Končujem in želim še debate o tem vprašanju, ki naj bo znanstveno podprta z dokazi in argumenti, kajti le potem bo naši teoriji odgovarjala tudi praksa.

MASKE IN PROFILI.

X.

A. OGRIS:

WALT WHITMAN.

Škoda da še nimamo statistike nepotrebnih poetov, pisateljev-rokodelcev, vodenih filozofov, dolgočasnih etikov in gostobesednih radikalodemokratov. To bi bilo velikega pomena za smotreno regulacijo narodnih sil, ki se potrosijo sicer zaman, tako da trpi na tem rentabiliteta razumniške pedagogike. Ni čuda, da vlada dandanes po večstoletni dresuri v liriki veleobrtna produkcija. Leposlovni, časopisi, almanahi, antologije poganjajo iz tal, da skoraj nedostaja tiskarskih strojev in vse hoče biti napolnjeno. Zato se tiska vsa lirika, kar je je porojene na osmošolskih klopeh, v železniškem kupeju na podlagi Baedekerja, kar je narekoval maček po fadnih gostijah in vse sentimentalne cvetlice iz dobe nezrelega literarnega eunuštva ali nevarne starosti.

Vselej, ko vzamem kako razširjenejšo leposlovno periodično publikacijo (rectius ekshibicijo) v roke se založim s precejšnjo množino flegme in si prižgem še smodko, da bi se mi kaj nezgodilo. Bog obvari, da bi mislil morda

¹⁾ l. c. str. 4.

²⁾ l. c. str. 8.

³⁾ »Narodnost je najvišja dolžnost, kateri se klanjajo vse druge «

specialno na kak slovenski list, kozmopolit sem in se izogibam vsaki nepotrebni iritaciji. Pač pa sem mnenja, da bi čas ne bil popolnoma zapravljen, ako bi se lotil kdo sistematičnega prirodoslovja, recimo slovenske lirike. Preiskovalec bi moral priti do zaključka, na razven dveh v literarnem življenju med Dravo in Kolpo ni najti nobene selekcije. Vse je enako važno, vse nosi na sebi taiste genetične in evolučne znake domorodne sufisantnosti, vse vzklije v fosilnosti, vse je namenjeno, da razpade po knjižnicah. Ampak kot skromen jurist moram prepustiti to delo od države poklicanim faktorjem in če kaj zinem, si lastim to pravico kot navaden konsument leposlovne literature in kot tak hočem poskusiti, da zabeležim par vtiskov, ki sem jih dobil pri čitanju Walta Whitmanna.

Če berem Whitmanove »Leaves of Grass«, mi je, sit venia verbo, kakor da slišim sierično harmonijo, kosmično velepesem brezprostornosti in brez časovnosti. Zdi se mi da vrvijo gigantske dekorativne slike bogatega kolorita v naglem teku mimo mene, predstavljajoč mi potencirano življenje prihodnjih stoletij in da je pozabljena vsa dolgočasnost realnega sodobnega življenja. Brez, iz vseh Reimlexikon-ov privlečenih rim in umetelnih ritmov lezijo jekleni stih, ni morbidnih analiz in presenečujočih konstrukcij, ne puste logike po šolarskih pravilih izmišljene konstrukcije. Nič sentimentalnih zgodbic, ne point, ne peripetij, ne poetičnih vzdihov in konvencionalnega frazerstva. Človeku je, ko da bi stopil raz velikomestni tlak naravnost na vrh Triglava, in nakrat vidi mesto mestnih svetilnic, dimnikov in policajev, očrnelih iz malte in ilovice stlačenih škatelj, nepregledne vrstve gorá, morje in polja in gozdove.

Whitman poje le o življenju, ki ga je živel sam, o ljudeh ki jih je srečal, le o ljubezni ki jo je užil, on ne pozna imaginarnih čuvstev in izmišljenih svetov. On, demokratični ameriški selfmade-man ne zna sedeti pri petrolejki in mukepolno kovati stihov za družinske in dijaške potrebe, on piše v slogu telegrafskih agentur, precizno, določno, v koncentriranem besedilu. Občutek za občutkom, slika za sliko, dejstvo za dejstvom brez mnogobesednih zvez in vendar je celoten vtis mogočen in pretresljiv, sugestivnost neodoljiva, psihološka enotnost jasna in neprisiljena.

»Jaz pojem o neskončnem, strastnem, vrvevečem, mogočnem,
življenja svobodnem delu
Ustvarjenem, da se v polnem razmahu razvije po bojnih za-
konih

Jaz pojem o modernem človeku.«

To so uvodni stih Whitmanove zbirke. Opeva in slavi močne ljudi jeklene volje in brezobzirne ekspanzivnosti, ki ne bolujejo ne etični arteriosklerozji, ki vedo kaj hočejo in hočejo, kar vedo.

»Glej, jaz prihajam, da zapojem vojno pesen«

Nič dolgoveznih zgodbic za klepetave gospodične in literarne pre-
užitkarje.

»Glej, jaz ne delam za čtivo in ljubeznivost,
Če dam, dam samega sebe.«

Samega sebe z vso okrutno odkritosrčnostjo močnega človeka-individualista, kateremu so bližniki sicer bratje, a ki se zanaša le nase.

»Jaz ne vprašam kdo ste, kaj me to briga,

Nič mi ne morete dati, nič biti ko to, zakar vas napravim.«

Ali to ni morda kakšno naduto nadčloveštvo. Brezmenja Whitmanova osebnost je kakor imaginarna staroveška reka, ki objema in hrani ves svet. Nikdo ni pel čuvstvu naravne enotnosti človeka s naravo navdušenejših diti-rambov kakor ta ameriški Ossian. On je v neposredni zvezi s panteistično zamišljeno over-soul, kjer se spaja z vsem človeštvom, se čuti kot živ elek-trion v neskončnem razvoju in gleda bodoče kulture, bodoče narode, bodoče države. On ne vidi kraja razvojnih možnosti in kliče:

»In rekel sem svojemu duhu: Ako obsežemo vse te svetove, njih radost in znanje, nam bo li za dosti, bomo li zadovoljni? In duh mi je rekel: Ne, mi prodremo le mejo in gremo dalje naprej.«

Whitmanove rapsodije se pesni žalostinke staremu odumirajočemu svetu in evangelij novih vrednot, nove umetnosti, nove religije obenem.

Ako bi šel Whitman mesto Edipa odgovarjat Sfingi, bi si ne belil dolgo glave radi odgovora, ampak strgal bi ji bil masko raz obraz in jo pokazal v vsej njeni brezskitnosti človečnosti: takšna je nje drznost in neposrednost. On ni mož, ki bi zakrival in vpisoval, ne specialni artist za metafore, on imenuje vsako stvar z njenim tehničnim imenom, in naj je Muzam, tem postavnim evrop-skim devicam še tako zoperno; in to ne samo sporadično, ampak načeloma, tako da se čuje sem ter tje, kot da beremo poročila o železnem trgu. Ako gre po polju, nam pove rastline z botaničnim imenom, na ladijah nam razkaže v strokovnjaških besedah vse manipulacije in orodja. Res je, da je to knjigi marsikje v škodo, ampak mi moramo soditi pesnika po njegovih najboljših delih. To bi bili sicer Amerikanci še prenesli, saj jim je v naravi. Ali v njih žilah teče tudi kri britanskih puritancev in zato njih »etična zavednost« ni mogla pripustiti, ko je začel opevati Whitman ljubezen in človeško telo in spolno združitev ravno tako odkrito, nešminkano in naravno, kakor navadne pejsaže. To je zapazilo tudi »oko pravice« in ga je spodilo iz državne službe. Pa kaj to Whitmanu? Ali niso vsi poklici navsezadnje po njegovom demokratičnem načelu enakovredni? On ki je bil zaporedoma mizar, vojak, učitelj, vrtnar, tesar, pisatelj itd., je šel v gozdove, v prerije, na skalnate gore in živel široko, svobodno življenje. In svoboda je njegova muza, ameriška svoboda, ki jo je videl on morda v prerožnati luči, ki je pa vendar maksimum, kar si mi v starem svetu želimo doseči. Le v taki svobodi pa je mogla vzkliti Whitmano-va religija realnega življenja, njegove vizije in vzhičenje za vse, kar ga obdaja. Ne morda po kakšnem evropskem receptu, po panteistični maniri od papirnatih gora obdanega univerzitetnega profesorja. To ni nacionalistično sestavljen raison, to je čuvstven, duševen dogodek. On živi vse življenje, preteklost, se-danjost, bodočnost, življenje mogotca in strganega potepuha, pozna vse strasti, vse nagibe, vse duševne konstitucije, on je Yankee, Brahma, Kristus, Mohamed in Lincoln obenem.

Whitmana imenujejo pesnika demokracije. Hudo pa bi se motil, kdor bi razumel s to besedo našo parlamentarično demokracijo; pesnik ima v očeh družbo silnih, samostojnih posameznikov, ki se čutijo vzajemno kot organična enota, ne pa atomizirano ljudstvo z idealistično delujočim duševnim mehanizmom.

»Jaz nisem prijeten »dolce affetuoso«

Bradat, zasmojen, sivkastih prsij, oduren sem došel,

Da se z mano bori, če grem mimo, za vsemira prave cene.«

Njegova demokracija potrebuje drugačnih ljudi, ljudi bodočnosti, domače, atletične, trdne, večje nego so bili vsi prejšnji, on je Homer svobodnih Amerikancev in bodočih pokolenj, ki se bodo čudili nam pigmejem z našimi malenkostnimi skrbmi in radostmi, ubornim življenjem in jetičnimi mislimi, boječimi se doslednosti. —

Whitmanove »Leaves of Grass« je izdala v ceni obliki Reclamova zbirka (Grashalme), najboljša nemška izdaja je izšla pri tvrčki Diederich v Jeni (vez. 6 M.) prva celotna amer. izdaja je iz l. 1883 (Philadelphia, David Mr. Kay c. l. 7. k), najboljšo francosko izdajo je skrbel veliki njegov občudovalec, Bazalgette; po ceni je (1 s, vez. 2 s 6 d), če ga hoče kdo čitati v originalu, izdaja zbirke: The Canterbury Poets (The Walter Scott Publishing Company, London) izbrane pesni v zbirki »The king's Treasury à 4:80 K, in izdaja zbirke »Everymans Library« (1 K 50).

IVAN SAJOVIC:

NALOGE AKADEMIČNIH IZOBRAŽEVALNIH KLUBOV V NARODNO-RADIKALNI STRUJI.

Cilj narodno radikalne struje je, povzdigniti posameznika kot celoto na kar najvišje možni kulturni niveau. Ako hočemo ta cilj doseči, moramo priti na jasno, kako ga je mogoče doseči in tu pridemo vedno do istega rezultata: ustvariti si moramo vsestranski vseslovenski narodno kulturni program in ga realizirati.

V ta namen je treba primerne predpriprave, ki se mora koncentrirati v dveh točkah: v spoznavanju in pripravljanju polja, na katerem hočemo delovati, in pa v pripravljanju delavcev.

Polje, na katerem hočemo delovati more in mora biti za nas le slovenski narod. Vsako delovanje z gotovim idealnim ciljem pa prinese v svoj delokrog nekaj novega — tudi mi hočemo uvesti nekaj novega v slovenski narodni organizem, čegar kulturni niveau hočemo povzdigniti. Kulturni niveau pa je zavisen od različnih faktorjev, predvsem od zmožnosti vsakega naroda. Ako hočemo torej ustvariti vseslovenski narodno kulturni program, moramo gledati, da bo ta program odgovarjal kulturnim in gospodarskim pogojem in zmožnostim slovenskega naroda. Zato moramo določiti predvsem njegove kulturne in gospodarske pogoje, njih stopnjo in moč, jih primerjati s pogoji, stopnjami in močjo ostalih evropskih narodov in šele na tej podlagi ustvariti siste-

matičnega vodnika za prihodnost: vseslovenski narodni kulturni program mora zrasti organsko iz sodobnega stanja slovenske kulture in se, oplojen z zapadno evropsko kulturo povrniti nazaj ter se stopnjema realizirati.

Konstatacija kulturne stopnje in gospodarskih pogojev ter moči slovenskega naroda je torej nujen predpogoj, nujna podlaga vseslovenskega programa, katerega hočemo ustvariti in katerega moramo udeleževati v interesu življenskih pogojev slovenskega naroda in moralne svoje odgovornosti kot inteligence, naravne voditeljice vsakega naroda. Sodelovanje pri tem pa ne pripade samo že šole zapustivši inteligenci, predvsem našim starešinam, ampak kot pomočnikom tudi nam akademikom. Moramo si pa biti svesti, da bo sama predpriprava zahtevala kvalificiranih delavcev, mož, ki bodo umeli spraviti v harmonijo evropsko obzorje, trezno sodbo in vroče slovensko srce.

Dejstvo je, da more biti kulturni narodni predboritelj le inteligent. Med narodno inteligenco pa se mora odlikovati pred vsem tisti njen del, ki je dosegel oficialno najvišjo stopnjo izobrazbe — akademično izobrazena inteligenca. Iz tega nujno sledi, da je slovenska akademično izobrazena inteligenca v prvi vrsti poklicana k izdelavi in izpeljavi vseslovenskega kulturnega programa.

Ako pa hoče biti ta inteligenca duševna voditeljica svojega naroda, mora imeti za mednarodno tekmovanje kvalificirano duševno obzorje. Poznati mora polje, iz katerega hoče presajati, pa polje in njegove pogoje, na katero hoče presajati ali konkretno: poznati mora razvoj, jedro in smer evropsko-amerikanske kulture, določiti razmerje med njo in njenim delcem slovensko kulturo ter na podlagi tega spoznanja in danih pogojev zastaviti smotreno vse svoje moči za ugodno njeno pospešitev. Ta inteligenca mora biti zmožna delovati v dveh smereh: 1. navzgor razvijati in producirati kulturo v okvirju slovenske narodne individualitete; 2. razširjati to kulturo navzdol, nesti jo med mase ter jo narediti za njih lastnino. Ako ima slovensko inteligenca za to možnost in voljo, potem si bo sama ustvarjala tudi moč, ki ji bo garantirala vseh.

Danes imamo sorazmerno že precej visoko število slovenske inteligence, število, ki se v nekaterih strokah hoče dotikati že hiperprodukcije. Tudi duševni nivo naše inteligence ni ravno nizek, na močeh nam torej ne manjka. Ali manjka nam na solidarnosti in smotrenosti, predvsem pa smotrenega skupnega cilja. Inteligence prva narodna dolžnost je, z dobrim zgledom pokazati ostalim narodnim slojem, da je treba skupnim narodnim ciljem podrediti svoje osebne, stanovske in strankarske ozire. Le taka inteligenca ima šele pravico imenovati se narodna inteligenca in inteligenca sploh, le taki inteligenci ne bomo oporekali, ko hoče imeti pri odločevanju narodnih stvari prvo besedo.

Ali je današnja slovenska inteligenca zmožna zadostiti gori navedenim zahtevam? Jaz bi odgovoril pozitivno — to svojo domnevo pa opiram

na to, da se že celo vrsto let sem nahaja cel slovenski narod v prehodnjem stadiju in torej ni čudno, da na njegovo inteligenco prevladuje predvsem lastni jaz — ta pojav je naravna posledica dejstva, da slovenska inteligenca nima več skupnega smotrenega cilja. Drugi to mojo domnevo podpirajoč fakt pa vidim zlasti v narodni požrtvovalnosti naše inteligence v prostovoljnem visokem narodnem davku, ki ga naša inteligenca z občudovanja vredno požrtvovalnostjo polaga na oltar domovine. To je sicer predvsem izliv čuvstva; toda ali ne manjka samo inženirja, ki bi ta čuvstveni izliv spravil umstveno v sistem, pokazal skupni cilj in ga mu podredil? Ali ni morda ta čuvstveni izliv samo dokaz, da tiči v naših vrstah silna potencialna energija, ki samo čaka priložnosti; da se spremeni v kinetično?

Naj bo temu že tako ali tako, mi vemo, da moremo in moramo položiti težišče na našo šele doraščajočo inteligenco, srednje- in visokošolsko mladino. Mi vidimo predvsem v njej udeleženca naših zahtev, to pa šele takrat, ako si to mladino sami vzgojimo. Šolstvo, predvsem naše, stoji na nizkem avstrijsko-rimskem, a ne splošno evropsko kulturnem stališču — ostane nam torej le še samopomoč.

Toda kako!

Vzporedno z oficialnim šolskim programom moramo ustvariti nov, splošno človeško kulturnemu stališču odgovarjajoč študijski red in ga narediti naši mladini dostopnega. Predvsem pa moramo narediti iz naših akademičnih društev učilnice, delavnice, duševna torišča idej, ki odgovarjajo našemu cilju. Le tako nam bo možno vzgojiti si mož, jeklene volje in neupogljivega značaja, mož evropskega duha in slovenskega srca, ki naj kot podrobni delavci in inženirji soustvarijo in realizujejo gori naznačeni program.

En organ v ta namen pa naj nam bo Izobraževalni klub v vsakem našem akademičnem društvu pod vodstvom spretnih starejših tovarišev.

Kakšen naj bo njegov delokrog?

Pred vsem: delovati mora sistematično in iniciativno. V I. K. naj se zbira najvažnejša literatura vseh znanstvenih strok. Naredi naj se načrt v ta namen ter naj se vsako leto sistematično nadaljuje. Ta knjižnica bi tvorila jedro.

Svoje delovanje naj pa razprede na principu delitve dela in sicer v dveh glavnih smereh: 1. v formalni, 2. v materialni.

1. V formalnem oziru naj se goji govorništvo, gleda naj se na fin nastop, na primerno prednašanje, na dispozicijo in logičnost idej.

2. Tu naj bi se razlikovali zopet dve smeri: splošno znanstvena (recimo) teoretična in pa slovensko kulturna (imenujmo jo praktično). Kar se v prvi v splošnem z znanostjo pridobi, naj se v drugi takoj pokaže na konkretnih slovenskih razmerah.

a) Teoretični del. Iz srednje šole prinešeno znanje naj se spravi v sistem in vrzeli naj se spopolnijo. Poda naj se najprej bistvo vede, celokupni njen pregled in omejitve ter razmerje nasproti posameznim njenim skupinam kakor tudi posameznim vedam. Nato naj se podajajo posamezne znanstvene metode (zlasti v statistiki!) s predavanji iz najvažnejših panog. Naravoslovske vede in kulturologija pa si morajo držati ravnotežje.

b) Praktični del. Tu se praktično porabijo v teoriji pridobljeni rezultati z ozirom na slovenske razmere. Ako prvi del zbira in spoznava znanstveno kulturne in gospodarske pridobitve zapadno in severno evropskih kulturnih narodov išče drugi del njihovo konkretno udejstvovanje v slovenski domovini in ako ga najde, skuša dohnati njih pogoje, obliko, stopnjo in moč. Skuša dohnati njihov vpliv na splošen slovenski narodni organizem in na posamezne njegove dele. Ako pa jih ne najde, skuša konstatirati vzroke neobstoja, oz. ev. vspaha in neuspaha. Tu se dela predvsem statistično; vsak društveni član je obvezan na sodelovanje, vsak društveni član polaga prostovoljno bilanco o delovanju in uspehih v svojem počitniškem okolišju.

IZPELJAVA. Računati moramo z dejstvom, da I. K. najbolje deluje v zimskem tečaju, v tem pa pred božicem. Temu dejstvu primerno naj se stvari (oz. spopolni!) vsako jesen tozadevni program. Ta razpade na posamezna predavanja, cikle in kurze, ki vsi tvorijo v svoji celoti zaokrožen sistem. Zmožni posamezniki prevzamejo te dele in določijo takoj sporazumno z odborom dneve in ure predavanj.

Posamezna društva se glede predavateljev podpirajo vzajemno med seboj.

KRITIKA. a) formalna. Glej ad 1. b) materialna. Kritika ne sme samo podirati ampak tudi zidati. Uredi naj se smotreno, tako, da se bo tozadevni kritik pred predavanjem lahko pripravil (Pogled v elaborat in navedba porabljene literature).

DODATEK. a) Narodno kulturni odsek. Praktični oddelek I. K. zbira statistični material slovenskega naroda in sicer kulturnega in gospodarskega. Žujim je v ozki zvezi narodno obrambni odsek. Ta dva naj združita svoje moči v svrhu kontrole narodnega slovenskega stanja ter naj merodajne faktorje opozarjata na ev. nevarnost. Tak narodno kulturni odsek bi bil naravna podlaga prihodnjemu narodnemu svetu.

b) Srednješolsko delo. Srednješolec je prvi član v verigi narodnih delavcev, s stališča I. K. pa prihodnji njegov član. Naravno, da I. K. ne more biti vseeno, kakšen da pride srednješolec v njegovo okrilje. Težišče srednješolskega dela naj se postavi na primerne knjige in prijateljsko občevanje. (Paralelni študijski program!) Akademik in srednješolec imata z ozirom na narodno celoto isti cilj — čim bolj se ga bosta zavedala, tem trdnejša bo vez. —

Dobiti demokratično inteligenco evropskega obzorja in globokega znanja, inteligenco, ki ne bo samo v besedah ampak tudi v dejanjih pokazala, da ji je dobrobit celokupnega slovenskega naroda *summa lex* — vzgojiti si inteligenco, ki bo znala pritegniti v svoj delokrog vse narodne sloje, umela posameznim narodovim skupinam pokazati cilj pa tudi ustanoviti jim pot do tega cilja da jih na podlagi narodnostnega principa ubrati v harmonijo — vzgojiti si tega skupnega svojega cilja se zavedajočo inteligenco, to bodi prvi naš cilj! Pričakujem odziva na pričujoči članek, kajti: *Communis res agitur!*

DRIL:

SLOVENSKA UTOPIJA.

Lahko bi tudi drugače imenovali to povest: renesančno bajko ali moderno pravljico, neverjetno zgodbo iz doline šentflorjanske ali čuden dogodek i. t. d. Toda z imeni je težava in bojimo se, da bi že ime ne odgnalo vse one vedoželjne in radovedne poslušalce in čitalce, ki pogosto čitajo povest bolj zaradi njih naslovov, nego zaradi njih vsebine. Zato smo ostali pri gorenjem naslovu v dobri veri, da je naslov tako zanimiv, da se bo hotel vsak natančneje seznaniti s povestjo, ki se skriva za njim.

Zgodilo se je torej, da se je pojavil v onih časih v Ljubljani človek, ki ga ljubljanski meščani — posebno oni, ki se z velikim ponosom zavedajo svojega meščanskega stanu — niso vedeli kam prideliti. Kdor namreč ve, da se v Ljubljani strogo loči med človekom in človekom in da so ljudje — kakor drugod — tudi v Ljubljani razdeljeni na sloje — ta bo vedel takoj, kakega pomena je v tem mestu, da je človek prideljen gotovemu sloju, kajti po sloju dobiva človek svojo vrednost. Zato je bila težava z onim človekom, posebno ko so se o njem raznesle razne govornice, po svoji zunanosti je bil namreč oni človek skromen in brez vseh posebnosti, po svojih zmožnostih pa je bil na glasu, kot zelo učen človek, naenkrat pa se je raznesla novica, da je milijonar. Zunanja skromnost, duševna zmožnost in veliko bogastvo — to so bile tri nenavadne lastnosti, ki se drugod na svetu pogosto, na Slovenskem pa redkokdaj družijo. Zato ljudje vsem govoricam niso verjeli in so posebno dvomili o bogastvu, o čemer so bili zelo opravičeni. Vsakdo ve, da je navada bogatih ljudi, voziti se v kočijah, popivati in zapravljati. Tupa ni bilo nič takega. Celo njegovega imena niso mogli takoj izvedeti, kar bi bilo lahko postalo za mladega tujca zelo usodepolno, kajti znano je, kakega pomena je ime, ki pogosto določuje vrednost osebam in delu. Eni so rekli, da se piše gospod Nihče, kar je gotovo zelo ponižno in skromno ime in ne spominja na bogataše; nekateri so trdili, da je to izmišljeno ime, kakor si ga je izmislil tudi zviti Odisej, ko je Polifemu izvrtal edino oko.

Toda zgodilo se je kakor v onih dneh, ko je bil prišel Kurent v Ljubljano: veselica za veselico se je vršila in kdo na veselici vpraša za ime: izgineš v polpijani množici, piješ bratovščino in se objemlješ do jutra z ljudmi, ki

jih nisi videl še nikdar. Kdo bi izpraševal po imenih, kdo bi si jih zapomnil. In tako se je naš človek udomačil v mestu in nihče ni vedel, kako je njegovo ime. Vprašanje zaradi imena pa je postalo posebne važnosti in bi bilo skoraj razburilo slovensko javnost.

Tudi o domu tujega človeka niso vedeli; eni so trdili da je prišel iz Egipta, drugi, da je prišel iz Amerike, nekateri pa so trdili, da še ni bil onostran morja. Zato niso vedeli nič gotovega. Ta negotovost pa je skrivala v sebi tudi važno vprašanje glede milijonov. Eni so trdili, da se je poročil z milijonarko, ki mu je zapustila vse premoženje, drugi da je dobil svoje imetje s slučajno spekulacijo in tretji so trdili, da je obogatel pri kupčiji.

Radovednost, ki je posebna lastnost vseh malih mest in ljudi, je hotela v teh vprašanjih priti na jasno, toda zdelo se je, da tuji človek sam neče govoriti o sebi; zato so se začele govoriti sumljive stvari in so celo na važnem mestu govorili o tem. Godile so se namreč čudne stvari: Oni človek je n. pr. prišel zvečer v gostilno in je videl mlade ljudi, ki so pili pri mizi, obdani od tobačnega dima, omamljeni od pijače. Prisedel je k mizi in je zašel z njimi v pogovor — toda sam ni pil več nego kozarec. Pogovarjal se je z njimi o raznih stvareh in jih je vprašal, zakaj pijejo, in zakaj so pijani. »Kako vprašanje,« se je začudil človek, o katerem so rekli, da je literat, »kaj bi ne pil? Kaj ima človek od življenja razun malo pijače: ej, pijte, fantje in zapojte, kaj bi.«

Tako so pili naprej pozno v noč, on pa jim je pravil, da je noč primeren čas, da človek posedi pri knjigi in piše pametne stvari. Toda o tem niso hoteli slišati; rekli so, da so utrujeni od dnevnega dela. Drugič je prišel oni človek v kavarno, kjer je bila godba. Ljudi je bilo polno, drug na drugem so sedeli. Na podiju so igrale ženske in ljudje so jih napajali z najboljšim vinom. Nekdo je polival šampanjca po tleh in je razbijal kozarce ob steno. Dva nezmožna človeka sta ponujala liker in metala denar na ženske, ki so igrale. Pri mizah so se objemali pijani gostje. Naš človek je sedel zadnji za durmi pri mizi in je gledal nočno življenje. (Dalje prihodnjič.)

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

»Adrija« v Pragi. Takoj po božičnih počitnicah se je pričelo v društvu redno življenje in absolvirana so bila sledeča predavanja: tov. Mohorič: Razvoj, gospodarski pomen in stanje južne železnice; tov. Pajer: Splošna izobrazba in naše srednje šolstvo (dvakrat); tov. Ogris: William James in antiintelektualistične struje v filozofiji zadnjih dveh desetletij; tov. Zorman: Umevanje in neumevanje v umetnosti; tov. Ogris: O novejših literarnih strujah; tov. Železnikar: O stanju slovenske politike. — Manjšinski odsek je podal referata: tov. Reisman: Meja od Maribora do Cmureka in pomen prometnih zvez za obrambno delo; tov. Vrabelj: Štajercijanstvo. — Poleg tega

so predavali tovariši; Švajger, Šlajmer, Ančik, Leben, Terčič, Mačkovšek v »Tehničnem Klubu« in v »Sokolskem Krožku«. Društvo je priredilo izlet v reprezentacijsko razstavo »Združenih čeških umetniških skupin« v novem Mestnem Domu. —

Slovenija (Dunaj). V »Izobraževalnem Klubu« so se vršila sledeča predavanja: t. Ivan Sajovic, (ciklus: Liberalizem, socializem, narodni radikalizem): 1. Od renesanse do liberalizma (zgodovinski razvoj); 2. Bistvo in pomen liberalizma na kulturnem, gospodarskem in političnem polju; 3. Izhodišče in razvoj modernih socialnih idej, predvsem socializma; (z grafično predočitvijo). Namen cikla je deloma informativen, delom iniciativen. — Politični seminar deluje pod vodstvom starešine dr. Kramerja; seminar je dobro obiskan; slovenijanski prostori so vedno nabito polni. — Ustanovil se je manjšinski odsek (načelnik t. St. Lapajne) z referatom t. načelnika: Manjšinsko delo in t. Sajovica: Cilji in pota manjšinskega odseka. Živahna debata je dokazala, da bo prepotrebni odsek kos svoji nalogi. — Tudi Medicinski Klub, ki je obstajal zadnja leta le bolj na papirju, se je po zaslugi mlajših medicincev oživil in reorganiziral na zadnjem občnem zboru. Klub bo prirejal predavanja v Izobraževalnem klubu. — Po iniciativi nekaterih tovarišev se je vršila anketa o temi: Kako bi mogle vršiti naše ferialne organizacije najbolje svojo dolžnost. O tem je sta doslej referirala: t. Ivan Šlibar: Naše ferialne organizacije, in tov. Sedmak: O Istri.

Tabor (Gradec). Življenje v društvu je šlo v pretečenem semestru v zelo živahnem tempu. Odseki so točno izpolnjevali dolžnost. Predavanje: t. M. Kovačič: O slovenskih razmerah, s posebnim ozirom na narodnostno mejo oz. jezikovno mešane kraje na Štajerskem. (Gl. Omladina VIII./9.10) — Na 2. rednem občnem zboru je bil sprejet sklep, da je le tisti absolvirani tovariši starešina društva »Tabor«, ki plača starešinski prispevek 20 K in se zaveže, tudi vsako leto poslati društvu podporo. Tovariši starešine so prošeni, da se ozirajo na pričujoči sklep. — »Tabor« je opozoril nenemško in posebno slovansko javnost na krivico, storjeno nam od akad. senata graške univerze, ki je naznanil v seznamu predavanj za letni tečaj predavanje lektorja Steil-a: »Deutsche Vortragskunst« toda s pripombo »nur für Hörer deutscher Nationalität.« Po prizadevanju in po zaslugi »Tabor-a« se je vršil v soboto, dne 9. sušca protestni shod, na katerem so bila zastopana vsa slovanska in italijanska akad. društva. Zborovalci so na tem shodu protestirali proti temu nasilju akad. senata, ki takorekoč zaničuje državne temeljne zakone in tudi akademične zakone ter zahtevali, da se pripomba »nur für Hörer deutscher Nationalität« takoj izbriše.

Slovenski sokolski krožek v Pragi ima redno vsak teden sestanke s predavanji i. t. d. Dosedaj so predavali sledeči bratje: br. Švajger: Statistika slovanskega Sokolstva; br. Šlajmer: Vpliv telovadbe na telo človeka (3 predavanja); br. Justin: Telovadba na orodju; br. Ančik: Prva pomoč ponesrečencem v telovadnici; br. Švajger: Slovenska Sokolska Zveza (zgodovina slov. Sokolstva in sedanji položaj); razven tega se je vršilo več debat o zletu, o časopisju slovenskega sokolstva i. t. d. . . Pri praškem Sokolu telovadi 21 bratov in pri Sokolu na

Král. Vinohradih 8 bratov. Dasi je število telovadcev v primeri s prejšnjimi leti precej poskočilo, vendar bi bilo želeli, da se slovenski akademiki še v večjem številu udeležujejo telovadbe. Saj je ravno sokolstvo organizacija, v kateri akademično izobražen član lahko največ stori v korist posameznika in celega naroda — toda on mora biti sam za zgled drugim. Sokol-akademik bi moral biti vodja v vsakem društvu, katerega član je, mora biti agitator za sokolsko idejo, imeti vpliv na vzgojo naraščaja, s predavanji, podučevanjem, z nasveti i. t. d. mora prinesiti novo življenje v naša sokolska društva v domovini — toda za vse to je treba vztrajnega, neomahljivega delavca. Marsikateri slovenski akademik še s posmehom zre na sokolsko delo, zlasti telovadbo — in ne čudimo se temu, saj mu je sokolska ideja tuja, popolnoma neznana, ker ni nikdar čutil potrebe, da bi si bližje ogledal sokolsko delo ter bolj proučaval veliko Tyršovo idejo. Skrajni čas je, da izginejo iz dijaških vrst oni brezpomembni izgovori radi telovadbe, za nas mora veljati geslo: slovenski dijak v telovadnico.

II. slovenski večer v Pragi se je vršil dne 28. marca v Nar. Domu na Kr. Vinogradih in je bil nepričakovano dobro obiskan od češkega občinstva. Predaval je tokrat pravnik g. Zdravko Wigele: »O koroških kulturno-političnih razmerah« in seznanil goste s to rak rano na slovenskem narodnem telesu. — Gospodična Čehinja Vlasta Hladikova je zapela več pesmi in si pridobila s svojim močnim altom splošno priznanje. Zbor je nastopil pod vodstvom konservatorista A. Ravnika z nanovo naštudiranimi spevi: Dev: Hrepenenje, Adamič: Vasovalc, oktet pa s Krekovo »Savsko« in Adamičevo »Razbito čašo«. — Na goslih je proizvajal t. Mirko Dežela Pierné-jevo »Serenado« in Wieniavskega »Balado« ter »Mazurko«. Produkcijo t. Dežele in »Vasovalca« je vzprejelo občinstvo s frenetičnim aplauzom. Po programu animiran ples — Večer je seznanil navzoče z modernimi slovenskimi glasbeniki na eni strani, na drugi z našim narodnim bojem na Koroškem in v polni meri izpolnil svoj namen: utile cum dulci.

Profesorski izpit s slovenskim učnim jezikom je napravilo tekom šolskega leta 1910./11. osem kandidatov in sicer eden v Pragi, dva v Gradcu, pet pa na Dunaju. Petorica njih je usposobljena tudi za nemški učni jezik. Medtem ko so štirje Srbohrvatje napravili izpit za laški učni jezik, ni med Slovenci nobenega. Kakor da nimamo na jugozapadu nobenega soseda in da ni med slov. filozofi nobenega iz Primorja! In naj se še povrh tega upelje v Gorici slovenščina mesto grščine, pa bomo imeli polno suplentov na razpolago, a pravega nobenega. Torej: Več smotrenosti tudi tukaj! *J. R.*

Odbor akad. društva »Adrije« za letni tečaj 1912 je izvoljen sledeče: predsednik: Saša Železnikar, pravnik; podpredsednik: Leskovšek Drago, tehnik; tajnik: Rak Franc, medicinec; blagajnik: Ivan Jug, pravnik; knjižničar: Fran Marinič, medicinec; gospodar: Jože Žerjav, tehnik; časnikar: Fran Ciaffarin, tehnik; namestnika: Perko Ognjeslav, tehnik; Abram Ivan, tehnik; preglednika: Tavželj Ivan, pravnik in Gnus Kazimir, pravnik. — Načelnik Izobraževalnega kluba: I. Zorman, tehnik; manjšinskega: Gnus K., pravnik. Delegata za »Svaz«: Tavželj in Reisman.

Statistika slovenskih tehnikov ob koncu 1. semestra. Na Dunaju je 51, v Pragi 27, v Gradcu 26 tehnikov, ki se tako razdelijo:

Stroka in visokošolsko mesto		Skupaj	Prvi izpit ima	Absolvirali		Kranjci	Primorci	Štajerci
				realno	gimnazijo			
Stavbeniki	Dunaj . . .	23	7	22	1	23	—	—
	Praga . . .	9	2	5	4	4	2	3
	Gradec . . .	18	8	14	4	15	1	2
	Skupaj . . .	50	17	41	9	42	3	5
Arhitekti	Dunaj . . .	1	1	—	1	1	—	—
	Praga . . .	2	1	—	2	2	—	—
	Gradec . . .	—	—	—	—	—	—	—
	Skupaj . . .	3	2	—	3	3	—	—
Strojniki	Dunaj . . .	15	5	14	1	8	6	1
	Praga . . .	4	1	4	—	2	2	—
	Gradec . . .	1	—	1	—	1	—	—
	Skupaj . . .	20	6	19	1	11	8	1
Kemiki	Dunaj . . .	3	—	3	—	3	—	—
	Praga . . .	1	1	1	—	1	—	—
	Gradec . . .	—	—	—	—	—	—	—
	Skupaj . . .	4	1	4	—	4	—	—
Kulturni tehniki	Dunaj . . .	—	—	—	—	—	—	—
	Praga . . .	4	1	3	1	2	2	—
	Gradec . . .	—	—	—	—	—	—	—
	Skupaj . . .	4	1	3	1	2	2	—
Geodeti	Dunaj . . .	7	—	7	—	7	—	—
	Praga . . .	4	—	4	—	2	2	—
	Gradec . . .	7	—	7	—	6	1	—
	Skupaj . . .	18	—	18	—	15	3	—
Zavarovalni tehniki	Dunaj . . .	2	—	2	—	1	1	—
	Praga . . .	3	—	3	—	2	1	—
	Gradec . . .	—	—	—	—	—	—	—
	Skupaj . . .	5	—	5	—	3	2	—
Skupaj . . .		104	27	90	14	80	18	6

Zanimivo je, da daje ogromno večino tehničnega naraščaja Kranjska. Primorci imajo nagnenje k strojništvu, Štajerska pa ima le 6 tehnikov in še od teh je polovica absolvirala gimnazijo. V Pragi sta tekom leta dokončala študije 2 strojnika, 1 zavarovalni tehnik in 1 geodet.

Odbor akad. društva »Tabor« za letni tečaj 1912 je izvoljen sledeče: predsednik: Kolar Milan, pravnik; podpred.: Grandovec Ognjeslav, pravnik; tajnik: Škorjanec Mirko, pravnik; blagajnik: de Gleria Josip, medicinec; go-spodar: Frasn Fran, pravnik; knjižničar: Kovačič Maks, filozof; namestnika: Bučar Julij in Suša Vlado, pravnika; namestnika: Frankovič Vlado, filozof, Miklič Matko, tehnik in Mlakar Ljudevit, filozof.

Odbor »Kluba slovenskih tehnikov v Pragi« se je za letni tečaj 1911—12 sestavil sledeče: Predsednik: cand. ing. Ivan Leben; podpreds.: stud. kult. ing. Vinko Zorman; tajnik: stud. ing. Ognjeslav Perko; blagajnik: stud. ing. Jože Žerjav; knjižničar: stud. mech. Hinko Pajer; preglednika: cand. arch. Jože Jelenc in cand. mech. Gustav Zupanič.

Promocije. V Pragi so bili promovirani za doktorje prava tt.: Milan Orožen, Ernest Kobe in Franc Suhodolnik, vsi bivši Adrijani in g. Fran Heric, am-nuensis univerzitetne knjižnice v Pragi. Na Dunaju tt. Perhavec F. za doktorja filozofije in Vik. Breskvar, za doktorja medicine, starešine »Slovenije«. — Najis-krenejše čestitke!

DIJAŠKO SOCIALNI VESTNIK.

Cvetlični dan. Lansko leto prirejeni cvetlični dan v korist visokoškemu podpornemu društvu »Radogoj« je vrgel 5500 K čistega. Prireditve se je nad vse nepričakovano obnesla. Prispevala je samo Ljubljana k veliki vsoti, ker se je prireditve vršila samo tu. Vzpreh je samo po sebi umevno zasigural prireditvi vsakoletno ponavljanje in pisano je že bilo, da se letos vrši v juniju. Predno se preide k izvršitvi je umestno, da izda skupno napredno dijaštvo svoj socialni manifest na vso slovensko javnost s prošnjo, da naj se oklene prireditve enako simpatično, kakor je to storilo lansko leto Ljubljana. Mesta Kranj, Novo Mesto, Postojna, Kamnik, Trst, Gorica, Maribor, Celje, trgi itd. naj slede Ljubljani in vsako naj položi svoj del dijaštvu v podporo. Kjer ne gre potom javne prireditve, v najpripravnejši obliki cvetličnega dne, naj se pobira od hiše do hiše. Manifest naj obrazloži bedno stanje slovenskega dijaka za časa njegovih študij, ko mu goltavo poganjanje za kosom kruha uniči duševne in telesne moči. Akademična in ferialna društva morajo vzeti stvar v roke in delati na to, da se faktično letos izvrši po vsem Slovenskem prireditve in da bo cela Slovenija pritekla na pomoč slovenskemu akademiku. Pripravljalni odbori naj pa potom tiska zasigurajo prireditvi razpoložanje in s tem vzpeh.

Podporno društvo v Pragi. V preteklem letu je obhajalo podporno društvo za slovenske visokošolce v Pragi 10letnico svojega obstoja. Ko je začelo pohajati slovensko dijaštvo v večjem številu na češke visoke šole v Pragi se je porodila tudi nujna potreba po podpornem društvu, ki bi olajšalo revnim slovenskim visokošolcem njih eksistenco in s tem njih študije.

Društvo je ustanovil pokojni nadinženir Fran Tomšič, kateri je bil tudi prvi predsednik. V začetku je imelo društvo zelo težko stališče, kajti boriti

se je moralo pred vsem proti raznim predsodki glede študija v Pragi in pri tem iskati začetnih gmotnih sredstev.

Delovati je začelo društvo z dosti malim kapitalom, ali njegov ustanovitelj ni obupal; vodil je društvo tako spretno, da se je število članov in dobrotnikov večalo od leta do leta. S tem pa so rastle obenem tudi denarni prispevki, tako, da je imelo društvo v X. upravnem letu že okoli 7.200 kron prijemkov. V teku 10ih let je razdelilo društvo med revne visokošolce okroglo 32.000 kron.

Gospodarski razvoj in delovanje društva je razvidno iz sledeče tabele:

Društveno leto		Prejemki		Izdatki		Število podpirancev	Znesek podpor	
		K	v	K	v		K	v
1	1901/02	2033	07	1046	12	12	883	—
2	1902/03	2861	88	2423	25	19	2288	40
3	1903/04	2175	97	1806	62	20	1691	80
4	1904/05	2803	35	2332	12	16	2100	16
5	1905/06	5320	77	3422	90	21	2988	—
6	1906/07	3769	04	3772	31	26	3339	16
7	1907/08	3374	49	3233	64	28	2810	14
8	1908/09	6432	70	5195	25	37	4619	36
9	1909/10	7130	37	6792	80	53	6186	98
10	1910/11	7146	59	9809	90	64	9737	34

Ako ravno so nekateri krogi, pred vsem klerikalni in gotovi elementi med nar. naprednim dijaštvom proti študiranju na praških visokih šolah, raste število slovenskih visokošolcev v Pragi neprestano. Želeti bi bilo, da bi rastle obenem tudi število prijateljev in dobrotnikov praške visokošolske slovenske mladine.

Naša dolžnost je delati na to, da prihaja vedno več in več dijakov v Prago, tako da postane tu enkrat središče slovenskih akademikov, kajti ravno v tem močnem središču bo mogoče iztesati zibelko naše bodoče univerze.

Za vsakega, ki se čuti pravega Slovana in hoče študirati v okvirju Avstrije pride v poštev edino slovanska visoka šola, pred vsem pa ona v Pragi v osrčju najnaprednejšega slovanskega plemena, kjer mu ni treba kot tujec med tujci, temveč kot domačin med domačini. Upamo, da bo naša slovenska napredna javnost to vpoštevala, vplivala v tem smislu na svojo mladino in ob jednem z gmotnimi sredstvi, potom podpornega društva, podpirala one praške visokošolce, ki se niso rodili pod solncem blagostanja.

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Ivan Cankar: Lepa Vida. (Drama. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1911. Cena 2 K. vez. 3 K.). Že pred leti se je govorilo o »Lepi Vidi« in po analogiji »Kurenta« je bilo pričakovati poem širokega sloga, delo, iz katerega

bodo govorile vse radosti in bolesti naroda, nekako narodno epopejo, morda — tragedijo . . . Cankar je videl stvar drugače in je naredil največji poskus, kar jih poznamo v naši literaturi, žal, da je poskus ostal samo — poskus . . . Cela drama je pesem hrepenenja, ki nima uresničenja in ga ne more imeti; to ni več hrepenenje z določenim ciljem, to je — če se smemo tako izraziti — metafizično, panteistično hrepenenje, hrepenenje po tem, da človek razmahne kolikormogoče krila svojega »jaz-a«, da se približa neskončnemu, neznanemu. Za posodo hrepenenja si je izbral Cankar takozvano ubranostno dramo, ki je dosegla svoj vrhunec v Maeterlinckovih »Slepcih«. So momenti v človeškem življenju, ko ve človek z gotovostjo, da se mora nekaj zgoditi, nekaj, proti čemer se ne da bojevati, kjer je brezuspešen vsak odpor; je sicer samo slutnja, a zanesljivejša od vseh kombinacij razuma in ni druge pomoči nego fatalno se udati v usodo. Ta dva momenta je hotel Cankar združiti v svoji drami, žal, da se mu to ni posrečilo in ni moglo posrečiti, ker sta momenta skoro nezdržljiva. Tisto nezavedno in polzavedno hrepenenje se razvija počasi in ne izbruhne nikdar z elementarno silo, za to se da težko spraviti v dramo; slutnje, ko pridejo »podstruje« na površje, pa nastopijo v trenutku pred dogodkom in trpijo trenotek. Tako je ubranostna drama, ki se odigrava v Poljancu pred smrtjo, potisnjena v ozadje in kakor s pajčevino preprežena od razblinjenega filozofiranja drugih oseb. Vsa virtuoznost Cankarjeva ni mogla rešiti iluzije, ostalo je par krasnih momentov, sicer pa je ostalo delo samo poskus — četudi velik . . .

J. Jurkovič.

RAZNO.

Srednja šola v Srbiji. Vseh državnih in privatnih srednjih šol je v Srbiji 43; od teh je 28 moških in 15 ženskih. Gimnazije so vse realne, klasičnih na Srbskem nimajo. Seveda niso vse celotne: nekaj jih je samo šest-, oziroma štirirazrednih. Realka je samo ena (v Belgradu) z osmimi razredi kot gimnazije. Dijakov je bilo na srednjih šolah srbskih v letu 1910/11 13.035, in sicer 10.292 fantov in 2736 deklet.

V prvi razred se sprejemajo dijaki od 10. do 13. leta po sprejemni skušnji. Šolnina znaša v nižjih razredih 20 dinarjev, v višjih 40 d. Po določbah ne sme presegati število dijakov v nižjih razredih 50, v V. in VI. 40 in v VII. in VIII. 30.

Sprejemni izpit se dela iz srbščine, matematike in srbske zgodovine ter zemljepisja. Dijak, ki ima na koncu šolskega leta iz dveh predmetov zadostni ali nezadostni red, mora delati na začetku prihodnjega leta iz teh predmetov pred vsemi profesorji svojega razreda ponavljalni izpit. Če dobi iz obeh najmanj dobro, je zdelal. Če ne dobi dobro, ali če ima več kot dva zadostna ali nezadostna, mora ponavljati. Koncem četrtega razreda je skušnja za vstop

v višji oddelek gimnazije, po osmi šoli matura. Pismena matura se dela iz srbsčine, nemščine ali francoščine, latinščine in matematike; ustmena iz ravno teh in še iz zgodovine in zemljepisja. Maturant, ki dobi v srbsčini ali v drugih dveh predmetih zadostno, pade za celo leto; z jednim zadostnim, ki ga pa ne sme dobiti v srbsčini, ponavlja lahko čez tri mesece.

Na gimnazijah se uče ti predmeti: verouk (v sedmi in osmi odpade), srbsčina, nemščina, latinščina (začetek v tretji), francoščina ali grščina¹⁾ (začetek v peti), ruščina (v sedmi in osmi), zemljepis, zgodovina, prirodopis, fizika, matematika, fil. propedeutika, risanje, lepopisje, petje, telovadba.²⁾

Realka nima latinščine in fil. propedeutike, pač pa več matematike, francoščine (začetek že v tretji), fizike, zemljepisja in risanja ter v sedmi in osmi deskriptivno geometrijo.

S prihodnjim šolskim letom stopi v veljavo cela vrsta pametnih reforem: Odpravi se sprejemna skušnja, uvede se v nižjih razredih skupno učenje dečkov in deklic, odpravi se plačevanje šolnine v nižjih razredih in še cela vrsta drugih, ki se tičejo predvsem učnih močij. Vsaka srednja šola ima že sedaj svojega zdravnika, ki predava o higieni in zastonj zdravi revnejše dijake. —

Visoke šole. V zimskem semestru 1911/12 je bilo sredi oktobra vpisanih skupaj 22733 visokošolcev in sicer po univerzah sledeče razdeljenih:

Dunaj	moških 6816	ženskih 461	vseh 7307
Gradec	» 1722,	» 108,	» 1830
Praga (češka)	» 1888,	» 156,	» 1944
» (nemška)	» 1585,	» 95,	» 1680
Lvov	» 4122,	» 425,	» 4547
Krakov	» 2610,	» 344,	» 2954
Črnovice	» 914,	» 117,	» 1031
Innsbruck	» 1078,	» 36,	» 1114
Salzburg (teolog)			» 63
Olomuc (»)			» 163

Po fakultetah se razdele sledeče:

juristov je	10849; 47,7%
medicincev	4466; 19,7%
filozofov	5897; 25,9%
teologov	1521; 6,7%

Ženske slušateljice. V letnem semestru 1911 je studiralo na avstrijskih univerzah slušateljic:

medicink	253 rednih,	13 izrednih,	5 hosp.
filozoik	643 »	911 »	124 »
juristk			44 »

Skupaj 1993 slušateljic ali 8% vsega slušateljstva, ki je štelo v letnem tečaju 1911 24.304 visokošolcev.

¹⁾ Grščina je fakultativna, mesto francoščine, pa se je nikdo ne uči.

²⁾ Se malokje poučuje, ker ni učiteljev.

Šolstvo in njega negovanje. Zanimiva je sledeča statistika ljudsko- in meščanskošolskega učiteljstva, ki je tesno v zvezi z narodno kulturnim napredkom:

Število prebivalcev			
na ljudskošolskega učitelja:	na meščanskošolskega učitelja:		
Nižje Avstrijsko	299	Praga	909
Moravsko	307	Liberec	1071
Predarlsko	323	Dunaj	1262
Solnograško	335	Češko	2172
Tirolsko	350	Moravsko	2989
Koroško	397	Šlezija	5000
Gornje Avstrijsko	423	Solnograško	5263
Dunaj	450	Nižje Avstrijsko	6000
Štajersko	461	Gornje »	7477
Praga	484	Koroško	8333
Liberec	500	Štajersko	13464
Goriško	500	Galicija	15000
Galicija	658	Dalmacija	15385
<i>Kranjsko</i>	674	Predarlsko	15556
<i>Dalmacija</i>	845	Goriško	26667
<i>Istra</i>	930	<i>Kranjsko</i>	45455
		<i>Tirolsko</i>	90000
		<i>Istra</i>	100000

Dokument rodoljubja. Znana stvar je, da je večji del realnega in plodonosnega obrambnega dela v tej obliki, kakor ga prakticira »Družba C. in M.« danes, izšel iz narodno radikalne struje, ki se dosledno poteguje za to, da se postavi manjšinsko delonatako podlago, na kateri se bomoglo vresnici svojemu namenu dosledno razvijati. Na bohinjski skupščini se je izvršil prvi veliki okret, ki je onemogočil klerikalcem za vedno besedo v »Družbi«. Radikalna struja ima zato glavne zasluge: preobrat je bil izšel iz nje, iz nje tudi obrambne enkete in načrt za delitev skupščin, za kar vse pa vodstvo še nima žalibog pravega razumevanja. Od bohinjske skupščine sem datira obstoj današnjega vodstva »Družbe« in zato se nismo mogli dovolj načuditi, ko smo decembra meseca brali v »Slovenskem Narodu« nižje podano notico, ki je bila od strani družbinega odbora in od slovenske napredne žurnalistike mirno kvitirana. Priobčujem stvar zato, ker je v notici govor o mladinih, — ime, ki je postalo nekako oficialno za naše starejšinstvo —, in dalje radi tega, ker je iz nje razvidno, kako ubožna je še vedno slovenska rodoljubnost v pojmovanju reševanja svojega naroda. — Notica ima biti »odgovor« na kritične izpade »Naših Zapiskov« na »Družbo« izpod peresa dr. Mirka Černiča, bivšega narodnega-radikalca. Glasi se takole:

Napadi na »Družbo sv. Cirila in Metoda.« Družba je postala »milijonarka« in to ne da spati nekemu mlademu možu, ki lavorje pomiva, kadar so operacije pri usmiljenih bratih v Novem mestu. Omenjenemu »strokovnjaku« se »milijoni« prepočasi razdajajo, »ker se mu hoče gibanja, življe-

nja, vzorov in bojev«. Vsedel se je sedaj na suho vejico »Naših Zapiskov« in tam kriči kakor vrabec, ki do prosa priti ne more. A dr. Mirko Černič ne bo prišel do prosa, in naj še tako kriči. Enkrat so že imeli mladini njegove vrste pristop do milijonov, a kdor je pameten, takmi mladinom tega pristopa nikdar več odpiral ne bode. In kdor hoče Ciril in Metodovi družbi dobro, bode z nami vskliknil: Bog jo varuj pred »Našimi Zapiski« in pred takimi čenčami, kot je dr. Mirko Černič. Sicer pa vemo pri čem smo z gosp. Mirkom; možu prihaja na um karijera Drgančeva in Robidova, zategadelj bi se rad znebil zadnje črke svojega neznatnega imenčka. Postal bi rad in bo postal kmalu popolnoma črn, zato je odpira na seženj široko svoja usta ter zliiva gnojnico na prezaslužnega predsednika naše šolske družbe, svetnika Senekoviča, ki se požrtvovalno trudi za interese družbe. Dr. Mirko Černič meče s penzionisti, paraziti in ubožnostjo na duhu okrog sebe, ter meni, da je Ciril-Metodovi družbi, ki je danes velik in obširen urad, načelovati nekaj malenkostnega, nekaj brezpomembnega. Ta poštenjak meni, da je naš prezaslužni načelnik primerjati asistentu, ki k operaciji prinese skledico vode, za vse drugo se pa ne briga. Dični Mirko bo torej brez dvojbe dosegel, ker se tako strašno repenči nad našo družbo, da bo z dopadanjem obviselo nad njim očetovsko oko dr. Zajca. Bog mu prinesi prav kmalu to dopadajenje! V drugem naj si pa mož zapomni, da tisto bahanje z mladostjo in tisto šopirjenje, da še ni tako dolgo, kar zadaj preklanih hlačic nič več ne nosi, dandanes nikomur več ne imponuje! Sicer pa dobro vemo, da »Naši zapiski« in dr. Mirko Černič še nikdar nista dala beliča za Ciril-Metodovo družbo, zato je slovenski javnosti preklicano malo na tem, kako ta klaverni parček sodi o naši družbi. In tudi gosp. svetniku Senekoviču bi svetovali, da naj to bevskanje Černičevo prezre. So reči na svetu, ki so same ob sebi smešne, ki pa nikomur ne škodujejo! Med take reči spada tudi bevskanje dr. Mirka Černiča po »Naših Zapiskih«. Naj bevska! Njega veseli — družbe pa nič ne stane! Zbogom!

Odbor »Družbe« je prišel le po zaslugi energičnega nastopa »mladinov« v napredne roke na burni bohinjki skupščini in je zato tem gabnejše, da je moglo zastopstvo te obrambne institucije s tako brezbriznostjo odobriti izpad v »Slov. Narodu«. Prepričani smo tudi, da je g. dr. Černič gotovo dal marsikateri belič za »Družbo« in da bo opravil, kar se ostale vsebine članka tiče ž njim sam. Stvar je na vsak način pomilovanja vredna; narodno-radikalna struja bo šla kljub vsem netaktnostim »starinske požrtvovalnosti« in umevanja obrambnega dela svojo pot pri istem delu dosledno naprej in lahko se pripeti, da »reči, ki so same na sebi smešne in nadute, vendarle lahko enkrat škodujejo!« —

Odpadniki. Ako se pri nas človek čez nekaj mesecev povrne v svojo milo domovino — takoj začuti, da se je med tem marsikaj izpremenilo. Ne da bi morebiti Ljubljana zrastle za nekaj novih lepih stavb, ali da najdemo tu morebiti položene že prve temelje za slovensko vseučilišče, ali da se morebiti kje drugje kaže kak viden znak našega napredka — ampak druge izpremembe mislim. Greš po ulici in zagledaš človeka, s katerim sta pred nekaj meseci

še skupaj pila, morebiti se je celo navduševal za slovensko Ljubljano in je proklinjal klerikalce, ker v svoji ostudnosti zlorabljal patriotizem. Z veseljem mu hitiš nasproti in ga pozdravljaš že od daleč — toda zavil je na drugo stran ulice. Misliš si, da je morebiti tako zatopljen v važna vprašanja slovenske politike, da pri tem niti ne vidi starega znanca in ga neče motiti. Saj Ljubljana ni velika, ako greš parkrat po ulici srečaš lahko vse ljudi, prijatelje in sovražnike, kar jih poznaš in ne poznaš. Toda ob drugi priliki zagledaš svojega znanca prav na vogalu in si misliš: sedaj se pozdraviva. Ne on ne vidi nič, s povešeno glavo gre naprej. Zdi se ti, da se mu je upognil hrbet in tudi na obrazu je kakor izpremenjen. Zvečer izveš kje v družbi, da je presedlal. Sedaj ti je vse jasno. — In drugič zagledaš drugega. Znanca z dežele. Pred pol letom je bil vsak dan napaden v »Slovincu«. Zabavljal je čez farje in se je klel, da ne pogleda nikogar, kdor je z njimi. Mogočen in ponosen je bil njegov korak. Sedaj drobi naprej in najrajše bi ne pogledal nikamor. Dvigaš že od daleč klobuk: Bog te živi — — Ozre se in pomaha z roko: Mudi se mi, mudi — razmere, razmere saj veš . . . Čez tri dni ga vidiš na kandidatni listi Slovenske Ljudske Stranke, kjer se sveti njegovo ime med drugimi. — Ali pa srečaš znanca iz prejšnjih let in se spustiš z njim v pogovor: Včasih je govoril drugače, sedaj čutiš iz vsake besede resignacijo! Vse skupaj pa nič. Človek mora živeti, kakor mu kaže. Klerikalci gospodarijo, kaj hočeš. Ako hočeš izhajati, moraš biti z njimi itd. Drugi dan ga najdeš, kako pije v klerikalni družbi. — Tako se godi dan za dnem in čutiš lahko to izpremembo. Takih odpadnikov je mnogo. Včeraj je govoril — danes je brat denuncijantov. Na licu mu bereš, da mu je neprijetno . . . (Dan, 18. marca 1912.)

Quousque tandem!

PREGLED REVIJ.

Mercur de France 15. XII. 11.: Gabriel de Lautrac: R. L. Stevenson. — Paul Louis: Pravo močnejšega. — 1. I. 12.: J. Novicow: O socialnem darvinizmu. — André Spire: Pesni. 1. I. 12.: Raynaud: Pomenki o P. Verlainu.

Archiv f. Socialwissenschaft u. Statistik XXXIII. 3.: L. Brentano: O vrednostnih sodbah v narodno-gospodarski vedi. — R. Schüller: Povpraševanje na delavskem trgu.

Archiv f. d. Geschichte des Sozialismus II. I. Dr. G. Mayer: Ločitev proletarske in meščanske demokracije v Nemčiji (1863—1870). — Ch. Bouglé: Sociološki nazori Proudhona.

Journal des Economistes 15. I.: Feibogen: Avstrijska gospodarsko-politična šola.

Jahrbücher f. Nationalökonomie. III. 43. Diehl: Narodno gospodarstvo in trgovinskoobratna veda.

Zeitschrift f. Ästhetik u. allg. Kunstwissenschaft VI. 4. J. Volkelt: Teleologija umetnosti.

Preussische Jahrbücher 1912. 1. S. R. Rachfahl: Židovstvo in genezis modernega kapitalizma.

Deutsche Rundschau. 1912. 1. L. B. Harnackov svetov. nazor. — W. Alter: Zunanja politika ogrske revolucije 1848/9.

Nord u. Süd. 1912. 1.: Dr. L. Stein: Kulturna politika. — A. Apponji: Mednarodni pravni razvoj. 1912. 2. Dr. O. Steinwender: Avstrija in Italija. — Dr. L. Stein: Kaj je resnica.

La Revue 15. 1.: N. Ségur: M. Maurice Donnay.

Veda II. 1. B. V.: Zimski dnevi v Petrogradu. — M. Brezigar: Konjunktura, kriza in depresija. — F. Seidl: Mehanika duševnega delovanja.

Russkaja Mysl. 12. Merežkovskij: Aleksander I. Rom. — V. Brjusov: Oltar zmage. Rom. — A. Rykačev: Realna podstava in idejne naloge političnih strank.

Jug (Zvono) 1812. 1. D. Radović: Iz najmlajše srbske književnosti. — J. pl. Tomičić: Populačna politika.

The American Journal of Sociology: XVIII. 2.: E. H. Lewis: Nekaj definicij individualizma.

Revue d'Europe et d'Amérique 1912. I. J. Hantič: O nemško-českých spravnih pogajanjih. — D. Misri: O nemškem vplivu v Orientu.

Demokratičeski Pregled IX. X.: Dr. J. Karoserov: Socialna železniška politika. — S. Gidikov: Vztočno vprašanje in bolgarski narodni ideali.

Blgarska Sbirka. 1912. I. V. Jordanov: Vseučiliščno vprašanje pri Slovanih v Avstriji (tudi o slovenskem).

Przeгляд права i administracyi 1912. 1. Dr. Fr. Zoll: St. P. Madejski.

Przeгляд Polski 183. 547. K. Ostrowski: Listi iz Francije.

Letopis Matice srpske LXXXVII. 283/4.: J. Hranilović: Iz sodobne hrvatske književnosti. — Vl. Corović: Luk. Mušicki (študija).

Savremeni 1912. I. Matoš: D. Šimunović in njegov »Tudjinac«.

Zeitschrift f. Philosophie u. philos. Kritik. 144. 2. J. Černý: Rostohar: Theorie hypothetického soudu. 76—81.

Annalen der Naturphilosophie: R. Buchwald: Misli o praktični literarni vedi. — L. V. Nägler: Sočasno stanje našega spoznanja o klici kot osnovnem elementu življenja.

Revue intern. de Sociologie 1912.: J. Cernesson: Proizvajalne delavske zadruge in kolektivizem. S. V. Furlan: Elitna cirkulacija.

Political Science Quarterly XXXVI. 3. H. W. Horwill: Referendum v Vel. Britaniji.

Revue d'économie politique 25. 6. J. Lescure: Produkčni napredek zlata in občna draginja.

Mind N. 80: E. H. Strange: Bradleyova doktrina o spoznanju.

Revue philosophique 1912. II.: F. Paulhan: Psihična substitucija. — V. Basch: Veletoki sodobne nemške estetike.

Revue des deux Mondes 15. I. P. Bourget: E. M. de Vogüe. — vicomte d'avenel: Stanovanjska revolucija zadnjih 7 stoletij. — Morkejski: Agrarna reforma v Rusiji.

Novina V. 5. T. Nováková: Na vasi. — H. Siebenschlein: R. Dehmel.

Moderni Revue XVIII. 4. J. Karásek: J. C. Jacobsen: Kritičen medaljon.

Hlidka 1912. 2.: A. Vežal: Versko-nravna vprašanja v ruskem leposlovju.

Naše Doba XIX. 4.: Dr. A. Haumann: Ljudsko šolstvo v Bosni in Hercegovini.

Österreichische Rundschau II. 1912.: Dr. H. Steinacker: Pojem realne unije in pravni značaj države. — P. Milan: Bosensko-Hercegovinski deželni zbor.

D. Litterische Echo I. II.: Stef. Zweig: Balzacovi Codices o eleg. življenju.

Sozialistische Monatshefte 1912. 2.: W. Schröder: Učna leta stranke. —

P. Döblin: Nauki tarifnopogodbenih pogajanj.

La Grande Revue 25. 12. Le Dantec: Pragmatizem in scientizem.

La Revue de Paris I. 1912. Anatole France: Les Dieux ont soif (roman).

UREDNIŠTVO JE SPREJELO SLEDEČE PUBLIKACIJE:

IVAN CANKAR: **LEPA VIDA**. Založil Lav. Schwentner v Ljubljani. Cena 2 K, vez. 3 K.

ANTE BEG: **SLOVENSKO ŠOLSTVO NA KOROSKEM**. Ponatis iz »Popotnika«. Založil pisatelj. Ljubljana 1912. — — Cena 50 v.

ZNANSTVENA KNJIŽNICA „OMLADINE“

- I. PROF. DRTINA: **MISELNI RAZVOJ EVROPSKEGA ČLOVEŠTVA** je dobiti za znižano ceno **K 2-50**, preje **K 4-20**.
- II. DR. M. ROSTOHAR: **UVOD V ZNANSTVENO MIŠLJENJE**. Cena **K 5-20**.
- III. DR. L. NIEDERLE: **SLOVANSKI SVET**. Cena **K 4-50**.
- DR. K. OZVALD: **VOLJA IN DEJANJE** **K —70**.

CENJENEMU DIJAŠTVU PRIPOROČA SVOJO TRGOVINO
S PAPIRJEM IN GALANTERIJO
MARIJA TIČAR
LJUBLJANA, SV. PETRA CESTA,
NASPR. »ZLATI KAPLJI«. NAJCENEJŠI NAKUP VSEH POTREBSČIN.

IZJAVA.

Odbor XII. tečaja slov. akad. društva Adria v Pragi objavlja sledečo izjavo odseka, voljenega na odborovi seji dne 4. februarja 1912 ad hoc, da pregleda blagajniške knjige X. in XI. tečaja: »Odsek konstatuje, da je tov. I. Jurečko (kot predsednik XI. tečaja) vzprejemal društven denar in z njim plačeval razne tekoče račune, toda očitanje, da je porabljal društven denar za sebe in hotel difference iz tega povstale kriti s krivim vpisovanjem v blagajniške knjige, je popolnoma neutemeljeno in neresnično, kar potrjujejo podpisani. V Pragi, dne 26./2. 1912. JANKO MAČKOVŠEK, m. p., MIRKO GNUS, m. p., M. DEŽELA, m. p. — Odbor XII. tečaja tem potom obžaluje, da so se tej izjavi nasprotno govornice razširile izven odbora.

Za odbor XII. tečaja:

predsednik **FRAN TAVŽELJ**, m. p.

tajnik **RIHARD JUG**, m. p.

Pred Božičem je izšlo kot tretja knjiga zbirke »Znanstvena knjižnica Omladine«, svetovno znano delo češkega znanstvenika prof. drja.

LUBORA NIEDERLE-A ,SLOVANSKI SVET'

Slovenski prevod je pomnožen za članek izpod peresa dr. Lončarja: »SOCIALNA ZGODOVINA SLOVENCEV« in referat g. Janka Mačkovška: »STATISTIKA SLOVENCEV«. Knjiga je prevedena do sedaj na francoski, ruski, poljski in slovenski jezik. Kritike so jo povsod sprejele skrajno laskavo. Tako je pisala francoska »L'Opinion«:

... son livre en général si sagace, toujours scrupuleusement honnête et enseigne méticuleusement sur la départition ethnique.
(Marius-Ary Leblond, L'Opinion 24. 11. 10.)

... Knjiga podaja mnogo več, kakor obeta njen naslov. Iz knjige spoznamo teritorij, na katerem žive slovanski narodi in se seznanimo z zadujimi rezultati statistike o posameznih slovanskih narodnostih, spoznamo pa tudi razvoj teh narodov in njih današnje stanje. — Dr. Lončarjev spis: »Socialna zgodovina« je najobširnejši zgodovinski del, kar jih je v tej knjigi in tudi najtemeljnejši. Razprava zasluži vso pozornost. Kuljgo toplo priporočamo, ker je izboren pripomoček za spoznavanje slovanskih narodov.
(Slov. Narod, 8. januarja 1912.)

... Knjiga, kakoršna so že dolgo pogrešali vsi slovanski narodi in ki je bila posebno Slovincem tako potrebna, kakor voda potniku v puščavi. Ceno knjige povzdiguje dejstvo, da ni slepo prestavljena, ampak obogatena za nas in za druge. Spis dr. Lončarja je tako temeljit in resen, kakor so le Lončarjeva dela, poučen za sedanje in bodoče narode. Enako potreben je bil tudi podatek znanega manjšinskega delavca I. Mačkovška: »Statistika Slovencev«. Knjiga, ki je naravnost epochalna, ne sme manjkati pri nobenem izobražencu, v nobeni šoli, posebno pedagogi ljudskih in srednjih šol jo morajo imeti in pridno uporabljati.
(Jutra, 7. dec. 1911.)

... Po čemer se ta spis (dr. Lončarjev) še posebej odlikuje, je preglednost gradiva, umljiva, mirno tekoče beseda, priprosto in premišljeno razlaganje, brez težkega balasta in neprijetnega zaletavanja. Za vsakega po kulturi in izobrazbi stremečega človeka so postali spisi dr. Lončarja neobhodna potreba. Vsak slovenski izobražencu jih mora poznati, prečitati in preštudirati jih mora, ako hoče poznati naše politično in socialno življenje.
(Naši zapiski, 6—10. XIII. 1911.)

Dobili smo prevod znamenitega dela, o katerem smo že v Lj. Zvonu pisali, Nova sta dodatka dr. Lončarja in I. Mačkovška. Tako izpopolnjena knjiga naj ne manjka pri nobenem zavednem slovenskem izobražencu. (Lj. Zvon, 181. XXXII. 1912.)

... Knjiga bi morala biti v rokah slednjega slovenskega inteligenta.
(Veda, 1. št. II, 1912.)

Knjiga ima okusno zunanjo opremo in pregledno narodopisno karto slovanstva. Stane 4 K-50 vin. in se dobiva po knjigar-nah ali direktno

**V ,BLASNIKOVİ TISKARNI'
: LJUBLJANA, BREG 12. :**